A RÉGI BUDAÖRS

DAS ALTE BUDAÖRS

Az egykor Budaörsön élt dolgos németajkú magyar honpolgárok emlékezetére, a hálás utókortól.
Dieses Buch ist eine Erinnerung der dankbaren Nachwelt an die fleissigen Ungarndeutschen, die einmal in Budaörs (Wudersch) lebten und arbeiteten.

© Budaörs Város Önkormányzata, 2002
Selbstverwaltung der Stadt Budaörs, 2002

© Steinhauser Klára–Budaörs, 2002

Támogatók/Unterstützer
Országos Német Kisebbségi Önkormányzat
Landesselbstverwaltung der Ungarndeutschen

Budaörsi Német Kisebbségi Önkormányzat
Deutsche Minderheiten-Selbstverwaltung Budaörs

A védőborítón az 1810-ben megépült és Nepomuki Szent János tiszteletére felszentelt budaörsi római katolikus templom 1880 körüli képe látható.
Forrás: Kósa Pál gyűjteménye
Auf dem Titelbild ist die römisch-katolische Kirche zu sehen aus der Sammlung von Pál Kósa

Steinhauser Klára

A RÉGI BUDAÖRS
DAS ALTE BUDAÖRS

A Budaörsön élt németség története
1850-től 1947-ig, képekben

Die Geschichte der in Budaörs gelebten
Deutschen von 1850 bis 1947 in Fotos dargestellt

BUDAÖRS, 2002

KIADTA BUDAÖRS VÁROS ÖNKORMÁNYZATA POLGÁRMESTERI HIVATALA
HERAUSGEGEBEN VON DEM BÜRGERMEISTERAMT DER SELBSTVERWALTUNG DER STADT BUDAÖRS

Felelős kiadó
Wittinghoff Tamás polgármester
Verantwortlicher Verleger
Thomas Wittinghoff Bürgermeister

Írta és a képeket gyűjtötte
Steinhauser Klára
Zusammengestellt von Klara Steinhauser

Fordította
Michelberger Katalin
Übersetzt von Katalin Michelberger

Magyar és német nyelvű lektorálás
Dr. Kovács József László és Tóthné Bencze Mária
Ungarische und deutsche Lektoren
Josef Ladislaus Kovács und Maria Bencze-Tóth

Szaktanácsadó
Sachberater
Bordás István

Tervezőszerkesztő
Druckvorbereitung
Bartucz Anikó

Szerkesztő és kivitelező
Redaktion und Ausführung
Vass Jenő Sándor

ISBN 963 00 9868 7

AJÁNLÁS

Nehéz elfogultság és megilletődöttség nélkül kézbe venni „A régi Budaörs” című helytörténeti képeskönyvet. Lelkes budaörsi helytörténészek munkájának eredményeként – a német nemzetiségi lakosság önzetlen közreműködésével – a nagyközönség által soha nem látott, kordokumentum értékű fotók összegyűjtésével készült a kétnyelvű album.

Az utóbbi években a településünk múltját, elsősorban a német nemzetiségi lakosság küzdelmes életét bemutató kiadványok sorát jelentette meg önkormányzatunk, illetve az erre a feladatra hivatott intézményünk. Ez a könyv az első, amely történeti összefüggésben mutatja be száz év fotótörténetét.

A gondosan szerkesztett, könnyen áttekinthető kötet méltó tisztelgés a régebbi időkben és a közelmúltban élt budaörsiek emléke előtt. A megsárgult fotókat büszkeséggel és tanulsággal forgathatják az idősebb korosztályhoz tartozók és utódaik is. Lapjain szinte élővé válik a történelem: megtudhatjuk, milyen volt településünk, hogyan éltek a századforduló előtti és utáni időkben nagyanyáink, nagyapáink.

őszinte tisztelettel ajánlom ezt a képes albumot minden budaörsi figyelmébe. Nem nehéz megjósolni: az óhazától elszakadt, budaörsi kötődésű ismerőseink úgyszintén érdeklődéssel fogadják „A régi Budaörs” könyvet.

Budaörs, 2002. február

Wittinghoff Tamás
polgármester

EMPFEHLUNG

Es ist schwer, den Bildband „Das alte Budaörs” ohne Voreingenommenheit und Ergriffenheit in die Hand zu nehmen. Dieses zweisprachige Album wurde von begeisterten Budaörser Lokalhistorikern, mit der edelmütigen Hilfe der Budaörser Ungarndeutschen, zusammengestellt. Die gesammelten Fotos wurden noch nie von der Öffentlichkeit gesehen, aber sie gelten für uns als wichtige Kulturdokumente.

In den letzten Jahren ließ die Selbstverwaltung mehrere solche Publikationen erscheinen, die von der Vergangenheit der Siedlung und von dem mühseligen Leben der Budaörser Deutschen handeln. Dieses Buch zeigt die Geschichte von rund hundert Jahren mit Hilfe der alten Fotos.

Der sorgfältig zusammengestellte und leicht übersichtliche Band ist eine würdige Achtungserweisung vor dem Andenken der Budaörser die in den früheren und jüngsten Zeiten da lebten.

Die vergilbten Fotos können die Älteren und auch die Jüngsten mit Stolz und Lehre blättern. Auf den Blättern des Buches wird die Geschichte fast lebendig, wir können erfahren, wie unsere Siedlung war, wie unsere Vorfahren in den Zeiten vor und nach der Wende des 20. Jahrhunderts lebten.

Ich empfehle allen Budaörsern dieses Fotoalbum mit aufrichtiger Ehrfurcht.

Unsere Budaörser Bekannte, die sich von der alten Heimat trennen mussten, werden dieses Buch „Das alte Budaörs” mit großem Interesse empfangen.

Budaörs, Februar 2002

Thomas Wittinghoff
Bürgermeister

VORWORT

Beinahe 100 Jahre Geschichte umfassen die Aufnahmen, die dieser Band enthält. Wenn wir uns diese Bilder ansehen, bekommen wir über das der ungarischen Hauptstadt sehr nahe gelegene einstige ungarndeutsche Dorf Budaörs, in unserer Mundart Wudersch genannt, ein tiefgreifendes, rührendes Erlebnis. Familienschicksale, ernste und traurige, mühsame und unterhaltsame Ereignisse sind auf diesen Fotographien verewigt worden. Auf den Fotos schauen uns Leute an, die da geboren sind, da lebten, arbeiteten, feierten, gebetet haben, da haben sie ihre Toten zu Grabe getragen. Auf den alten Strassen gehend, sehen wir einige „Schwabenhäuser" der Budaörser – so wird es in allgemeinem Bewusstsein in Ungarn gebraucht, zwar das Deutschtum in Budaörs hat kein schwäbische-sondern mittelbairisches Dialekt gebraucht.

Unseren Kindern und Enkelkindern wollen wir mit Hilfe dieser Fotosammlung das Interesse erwecken, sie zum Nachdenken anregen...

Vor 56 Jahren, 1946 war alles zu Ende… die blühende Obstkultur, die sauberen Häuser und Straßen, die Volkstracht, die Blaskapelllen, die herrlichen Kirchenfeste, die lustigen Kiritogs – und Faschingsbälle, die gemütlichen Stunden in der Weinstube zur Winterzeit… Von diesem einstigen in Wohlstand lebenden Budaörs konnte fast nichts gerettet werden, die kleine Zahl der noch dagebliebenen deutschen Bevölkerung hat lange Zeit schweigen müssen…

Nachdem 1995 in Ungarn die ersten Deutschen Minderheiten-Selbstverwaltungen gewählt wurden, begann auch in Budaörs eine begrüßenswerte Entwicklung. Wir haben auf dem Kalvarien-Hügel den Kreuzweg erneuert, nach 67 Jahren wurde das Passionsspiel auf dem Steinberg wieder aufgeführt, wir werden unsere Friedhöfe in Ordnung bringen und unsere Kapellen wieder aufbauen. Wir sind bemüht, was noch von diesem reichen Schatz aufzufinden ist, neu zu beleben. Dazu soll auch dieser Bildband ein Beitrag sein, mit dem wir den Verstorbenen unsere Ehrung ausdrücken möchten, den heute Lebenden eine Erinnerung und den Nachkommen die Bewahrung dieser Werte empfehlen möchten.

Budaörs, im Februar 2002

Imre Ritter
Vorsitzender der Deutschen Minderheiten
Selbstverwaltung Budaörs

ELŐSZÓ

A kötet fotóanyaga közel 100 év történetét fogja át. A magyar főváros közvetlen szomszédságában található, egykor tízezer lakosú németajkú faluról, Budaörsről készült régi felvételek megtekintésekor különös, megható érzésünk támad. A képekről olyan emberek néznek ránk, akik itt születtek, éltek, dolgoztak, ünnepeltek, imádkoztak, itt temették el halottaikat. A régi utcákat járva látunk még ma is néhány budaörsi sváb házat – ez a magyar köztudatban így használatos –, pedig a budaörsi németség nem sváb nyelvjárásban, hanem középbajor dialektusban beszélt.

Gyermekeinknek, unokáinknak és dédunokáinknak szeretnénk e képek segítségével mesélni a régi budaörsi életről, elődeink hétköznapjairól, ünnepeikről, szórakozásaikról, bánataikról.

1946-ban, 56 évvel ezelőtt mindennek vége lett. A virágzó gyümölcskultúra, a takaros házak, a tiszta utcák, a népviselet, a fúvószenekarok, a gyönyörű egyházi ünnepek, a vidám búcsúk és farsangi bálok, a téli estéken a kellemes borozgatások… Az egykori jómódú Budaörsről nem sok minden maradt napjainkra, a kevés németajkú lakosságnak évtizedeken át hallgatnia kellett…

1995-ben megválasztották Magyarországon a német kisebbségi önkormányzatokat, és Budaörsön is ekkor kezdődött egy örvendetes fejlődés. Felújításra került a Kálvária-dombon a Keresztút, 67 év után újra megrendezésre került a Kőhegyen a Passió-játék, rendbe fogjuk tenni temetőinket, újraépítjük kápolnáinkat. Úgy érezzük, maradt még őrizni való, melyhez e kötettel is szeretnénk hozzájárulni. Tiszteletünket kifejezve halottaink iránt, a ma élőkben emlékeket ébreszteni, remélni, hogy ha mi is őszintén akarjuk, akkor ezek az értékek tovább élnek.

Budaörs, 2002. február

Ritter Imre
a Budaörsi Német Kisebbségi Önkormányzat
elnöke

VORWORT AN DEN LESER

Sehr geehrter Leser!

Ich beschäftige mich schon jahrelang mit der Sammlung alter Fotos. Für mich bedeuten die alten Fotos mehr, als ein fotogeschichtliches Interesse. Die Fotos bewahren die Stimmung des Zeitalters. Man kann auf die Lebensweise, auf die Sitten und auf die Vermögensverhältnisse der Familien folgen. Die Mode, die Haar-, Tuch- und Kleidungstracht werden durch diese Fotos getreu widerspiegelt. Früher standen die Leute nur selten vor den Apparat des Fotografen, aber sie bereiteten sich besser zu diesen Ereignissen vor. Die ganze Familie versammelte sich, sie zogen die besten Kleider an.

Budaörs veränderte sich in den letzten 50-60 Jahren sehr. Nur wenige können sich daran erinnern, wo die Vorortsbahn „HÉV" fuhr, wo die alten Wirtshäuser und Greißler standen. Die Konditorei „Zuckerbäcker" an der Ecke und auch die Marienkapelle auf dem Steinberg sind verschwunden. Die Kellerreihen auf dem Steinberg wurden umgebaut. Man kann ein verändertes Panorama von dem Lochberg sehen. Die herrlichen Weingärten sind auch verschwunden. Ihre Besitzer wurden vertrieben. Sie träumen aber noch über das alte Wudersch/Budaörs.

Diese Sammlung enthält (mit einigen Ausnahmen) solche Fotos, die ausschließlich vor 1945 von Budaörsern gemacht wurden. Sie waren früher nie publiziert worden. Bisher wurden sie in den Schubladen zwischen den alten Andenken bewahrt.

Dank der Idee Herrn István Filipszky, dem Direktor der Stadtbibliothek Gräfin Bercsényi Zsuzsanna kann dieses Fotoalbum erscheinen.

Dank auch denen, die mir ihr Vertrauen geschenkt haben, bezüglich der mir zur Herausgabe der geliehenen wertvollen Familienfotographien.

Ich danke von Herzen der Selbstverwaltung der Stadt für ihre Hilfe, dass ich mein erstes Buch in die Hand nehmen kann. Ich danke dem Direktor des Franz Riedl Heimatmuseums, Herrn Dr. Josef Ladislaus Kovács die lokalgeschichtliche und die sprachliche Betreuung des Textes. Zum Schluss danke ich denen, die mir bei meiner Arbeit mit ihrer Unterstützung und mit persönlicher Beteiligung geholfen haben, wodurch dieses Album erscheinen konnte, und damit können wir uns an unsere Vorfahren würdig erinnern.

Ich wünsche, dass der liebe Leser an diesem Buch genauso viel Freude finde, wie ich es beim Zusammenstellen hatte.

Budaörs, im Januar 2002

Klara Steinhauser

AZ OLVASÓHOZ

Tisztelt Olvasó!

Régi fényképek gyűjtésével már jó ideje foglalkozom. Számomra egy-egy száz évesnél is régebbi kép nem csak fotótörténeti érdekesség. Több annál. Megőrzi a kor hangulatát, következtetni lehet az életmódra, a szokásokra, a család anyagi helyzetére. Hűen tükrözi a divatot – a ruha, a haj- és a kendőviseletet.

Régen ritkán álltak az emberek a fényképész masinája elé, de akkor jobban rákészültek. Összegyűlt a család, felvették a legszebb ruhájukat.

Településünk az elmúlt ötven-hatvan évben igencsak megváltozott. Kevesen emlékeznek már arra, hogy hol is járt a HÉV? Hol voltak a régi kiskocsmák, vendéglők, fűszerboltok? A sarki cukrászdának és a Szűzanya kápolnájának nyoma sincs már. Átépült a kőhegyi pincesor, megváltozott az Odvas-hegy panorámája is. Eltűntek a végeláthatatlan szőlőskertek. Gazdáikat elűzték, de ők álmaikban a régi Budaörsöt látják...

E gyűjtemény – néhány kivétellel – 1945 előtt, kizárólag budaörsiekről készült fotókat tartalmaz. Olyanokat, amelyek máshol még nem jelentek meg. Eddig sublótfiókokban őrizték a régi emlékek között.

Mindezekből fotóalbum megjelentetésének ötletét Filipszky Istvánnak, a gr. Bercsényi Zsuzsanna Városi Könyvtár igazgatójának köszönhetem. Köszönöm mindazoknak, akik megtiszteltek bizalmukkal és önzetlenül átadták nekem feldolgozásra féltve őrzött családi fényképeiket.

Köszönöm az Önkormányzatnak, hogy támogatásukkal első kötetes szerzőként vehetem kézbe munkámat. Köszönetemet fejezem ki a Riedl Ferenc Helytörténeti Múzeum igazgatójának, dr. Kovács József Lászlónak a szakmai segítségért, az album szerkesztőjének és kivitelezőinek pedig a szakértelemről tanúskodó gondos munkát. Végezetül köszönetet mondok mindazoknak, akik támogatásukkal, személyes közreműködésükkel hozzájárultak, hogy ez az album megjelenhetett, s ezáltal méltó emléket állíthatunk elődeinknek.

Kívánom, hogy a Kedves Olvasónak szerezzen ez az album olyan sok örömet, mint amennyit nekem jelentett az elkészítése.

Budaörs, 2002. január

Steinhauser Klára

ILYEN VOLT BUDAÖRS

Budaörs, ez az öt és fél évezredes múltra visszatekintő település területe mindenkor fontos szerepet töltött be az itt élt, vagy bármilyen céllal megfordult embercsoportok életében. Kedvező földrajzi és természeti adottságai, a fővároshoz való közelsége biztonságos alapot és hátteret jelentettek az itt boldogulni kívánó embereknek, népcsoportoknak.

Pedig a török hódoltság idején csaknem pusztává változott a vidék. S hogy ez mégsem következett be, történelmi jelentőségű érdemei vannak azoknak az egykori, az 1700-as évek elejétől kezdődően ide települt német honpolgároknak, akik megélhetésüket és boldogulásukat keresve, utódaik és leszármazottaik alkotó munkájával több mint két évszázadon keresztül virágzó kultúrát valósítottak meg e vidéken, a rájuk oly jellemző gondossággal és pontossággal megteremtve és beosztva életük minden mozzanatát.

E nagyszerű tettek, dolgos életük helyszíneit mutatja be a történetükről szóló albumnak ez a fejezete.

SO LEBTE DAS ALTE BUDAÖRS

Das Gebiet, wo Budaörs liegt, hat eine Vergangenheit über viertausend Jahre. Es spielte immer eine wichtige Rolle im Leben der hier wohnenden oder verkehrenden Menschen. Es hat eine günstige geographische, natürliche Gegebenheit. Die Nähe der Hauptstadt sicherte eine feste Basis und einen Hintergrund den Leuten oder Volksgruppen, die hier vorwärtskommen wollten. Während der Türkenherrschaft wurde die Siedlung fast völlig entvölkert und verwüstet. Die ersten deutschen Ansiedler, die am Anfang der 1700er Jahren in Budaörs ankamen, haben das Dorf neu bevölkert. Hier suchten sie ihr Fortkommen und Wohlergehen. Ihre Nachkommen schufen über 200 Jahren hindurch mit harter Arbeit eine blühende Kultur.

Ihr Leben charakterisierten Pünktlichkeit, Sparsamkeit und Fleiß in den geplanten Alltagen, jedes Moment ihres Lebens war so geordnet. Diese großartige Taten und die Orte des fleißigen Lebens werden in diesen Kapitelen des Albums vorgestellt.

A Templom tér látképe az 1910-es években.
Der Kirchenplatz um 1910.

A Kőhegy látképe a mai Kossuth Lajos utcáról, 1910-ben.
Der Steinberg von der Friedhofgasse gesehen um 1910.

Budaörs látképe a Kőhegyről az 1930-as években.
Ansicht vom Steinberg um1930.

A Kálvária-domb és környékének látképe
a Kőhegyről az 1930-as években.
Der Kalvarienberg und Umgebung
vom Steinberg gesehen um 1930.

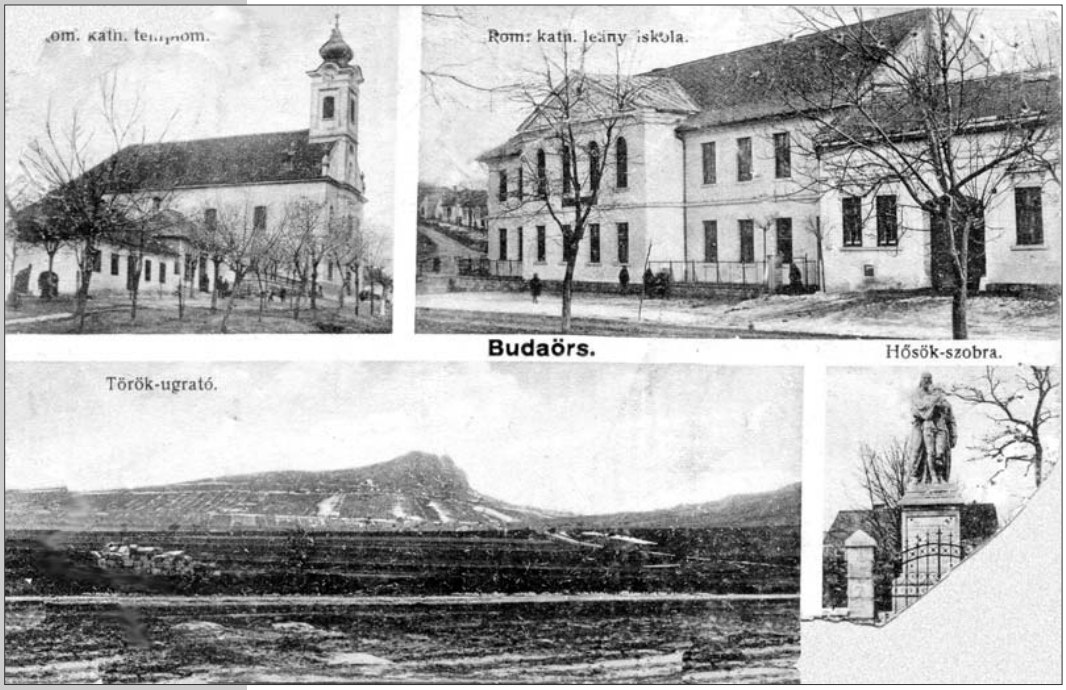

Képeslap Budaörs nevezetességeiről az 1920-as évekből.
Fent: a római katolikus templom és a leányiskola.
Lent: látkép a Törökugratóval, illetve az első világháború budaörsi hősi halottainak emlékműve.
Ansichtskarte mit den Sehenwürdigkeiten von Budaörs aus den 1920er Jahren.
Oben: Katolische Kirche und die Mädchenschule.
Unten: Blick auf den „Türkensprung“; Heldendenkmal für die Gefallenen des Ersten Weltkrieges.

A vasútállomás épülete az 1930-as években.
Das Bahnhofsgebäude in den 1930er Jahren.

Képeslap Budaörs nevezetességeiről az 1940-es évekből.
Fent: a leányiskola – a mai Posta – épülete (balra), a Községháza – a mai Szent Vince Óvoda – épülete (jobbra).
Lent: a mai Szabadság út és Károly király utca sarkán egykor volt épület (balra), az Albecker-féle fűszerüzlet, és átellenben a bölcsőde épülete (jobbra).
Sehenswürdigkeiten um 1940 in Budaörs.
Oben: Die Mädchenschule – das heutige Gebäude der Post; das Gebäude des Gemeindehauses – heute ist es der katholische Kindergarten .
Unten: links die Albecker Greißlerei und das Zengl Haus; heute eine Kinderkrippe an der Ecke der Szabadság und Károly király Strassen.

A budaörsi repülőtér – Budapest közforgalmi repülőtere az 1940-es évek elején.
Der Flugplatz in Budaörs – Budapests öffentlicher Flughafen am Anfang der 1940er Jahren.

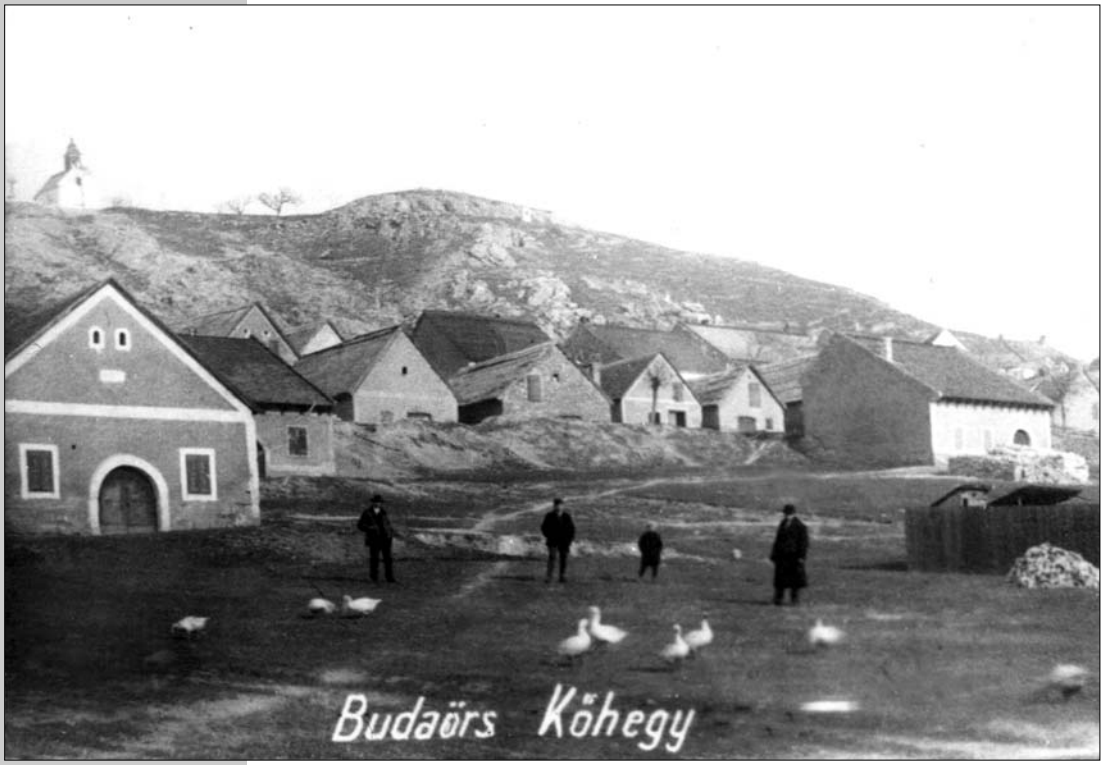

A Kőhegy látképe a Wendler-kápolnával az 1910-es években.
Blick auf den Steinberg mit der Wendler-Kapelle um 1910.

A Wendler-kápolna a Kőhegyen, felújítás előtt és után.
Zsindelytetős tornyát egy szélvihar 1940 körül megrongálta,
azt követően kapta az új tornyot.
Die Wendler-Kapelle vor und nach der Erneuerung auf dem Steinberg.
Um 1940 gab es einen riesigen Sturmwind. Der Turm mit Schindeldach hat
großen Schaden erlitten. Danach erhielt die Kapelle einen neuen Turm.

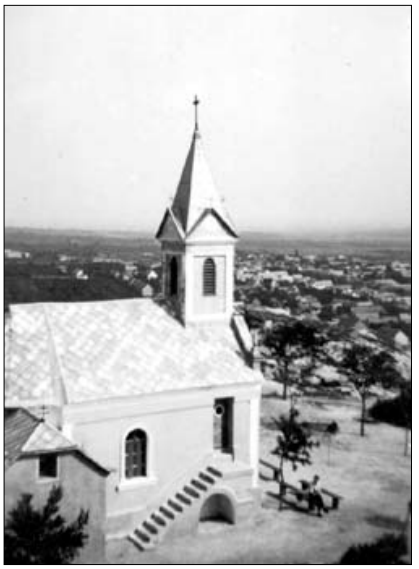

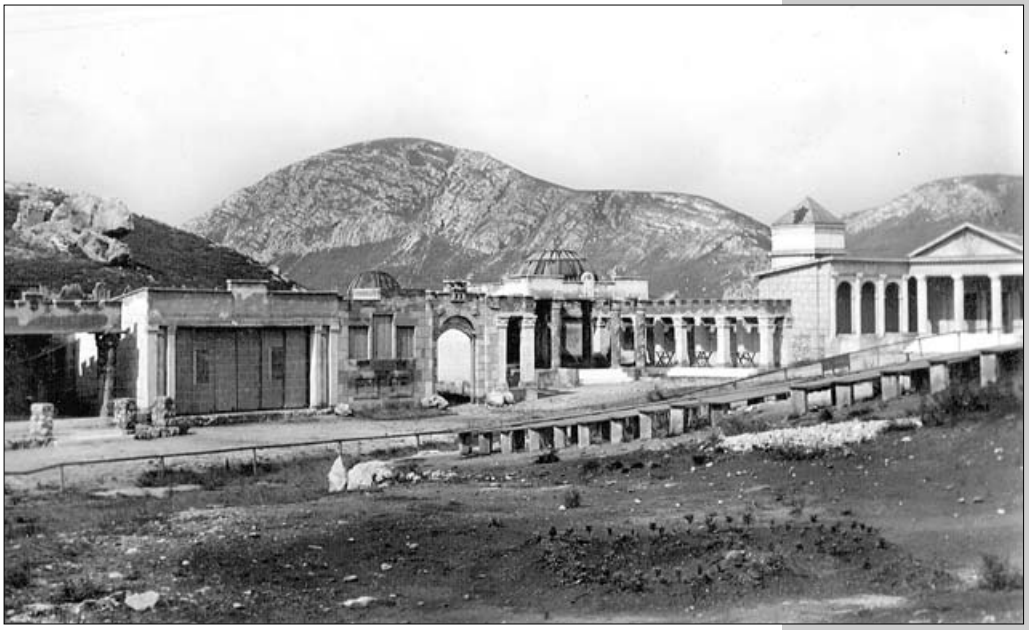

A Passió-játék szabadtéri színpadának csodálatos látványa az 1930-as években. Az épületeket téglából és betonból építették, ezek nem színházi díszletek voltak. 1945 után lerombolták, széthordták, nyoma sem maradt.

Die Freilichtbühne der Passionspiele in den 1930er fahren. Das waren keine Kulissen, man baute sie aus Ziegelstein und Beton. Nach 1945 werde alles zerstört.

NÉZZE MEG A

PASSIO

SZABADTÉRI SZINJÁTÉKOKAT BUDAÖRSÖN!

Dr. Aubermann Miklós budaörsi plébános átdolgozásában rendezi **Bató Géza** tanító.

Előadások magyar nyelven:

Augusztus hóban: 12., 15., 19. és 20-án.
Szeptember hóban: 2., 9., 15. és 23-án.

Német nyelven:

Augusztus: 26-án.
Szeptember: 8-án, 16-án és 30-án.

Mindenkor délután 5 órai kezdettel.

Belépőjegyek: Páholyülés 2.— P (egész páholy, 5 személyre 8.— P). — I. hely 1.20 P. — II. hely 80 fillér. — Diákjegy 50 fillér.

KÖZLEKEDÉS:

Autóbusz indul a Fővám-térről az előadások napján délután 4-kor. Menettérti jegy 1.20 P.

HÉV villamos indul a Gellért-térről. — Kedvezményes menettérti jegy 80 fillér. A HÉV többi vonalain az odautazásra megváltott egész áru menetjegyek a Passio bélyegzővel ellátva, díjmentes visszautazásra is jogosítanak.

Fel. kiadó: Bató Géza. 7651 Attila-ny rt 1. Szent János-tér 1/a.

A képen a Passió-játék egyik épületét, a kápolnához tartozó szobrot, előterükben Párkányi Józsefet, Párkányi Ferencet és fiát látjuk 1940 körül.

Auf dem Bild ist eine zur Kapelle gehörende Marienstatue zu sehen. Im Vordergrund Josef Párkányi und Franz Párkányi mit Sohn.

Szattelberger Jakab temetése 1937. augusztus 25-én.
A díszes halottaskocsit két fekete ló húzta. A képen a menet éppen a római katolikus elemi leányiskola – a mai Posta – épülete előtt halad. (Életéről a 105. oldalon szólunk.)

Das Begräbnis von Jakob Szattelberger am 25. August 1937.Der schmuckvolle Leichenwagen wurde von zwei schwarzen Pferden gezogen. Auf dem Bild kann man den Leichenzug gerade vor dem Gebäude der Katholischen Mädchenschule sehen. Dieses Gebäude ist heute die Post. (Von seinem Lebenslauf schreiben wir auf Seite 105.)

Amikor még a HÉV járt a mai Baross utcában...
Ez volt a Károly király úti megálló.
Balra Herwerth Orbán vendéglője,
a mai könyvtár épülete látható.
A HÉV közkedvelt közlekedési eszköze volt
a kirándulóknak, természetjáróknak is.
Als noch die Vorortsbahn „Vizinalbahn”
in der Baross Strasse (Zigeunergasse) fuhr. Hier gab es
eine Haltestelle an der Károly király (König Karl) Strasse.
Links kann man das Herwerth Gasthaus sehen.
Dieses Gebäude ist heute die Bibliothek.

Winkler István gazdálkodó,
felesége, Skatzol Anna és családjuk
házuk udvarán 1935 körül,
a mai Kossuth Lajos utcában.
A ház hagyományos beosztása: tisztaszoba,
konyha, szoba, kamra, nyárikonyha,
istálló és kocsiszín volt.
Bauer Stefan Winkler und
seine Frau, Anna Skatzol und ihre Familie
um 1935 auf ihrem Hof
in der heutigen Kossuth Lajos Strasse.
Das Haus besteht aus Paradestube, Küche, Stube,
Kammer, Sommerküche, Stall und Scheune.

Indulás előtt.
A kép jobb szélén áll
Szigeti Ferenc.
Vor der Abfahrt.
Rechts steht Franz Szigeti.

A Kurir-busz jó szolgálatot tett a budaörsieknek. Zengl néni úgy emlékszik, hogy egy grófnő volt a tulajdonosa, és Szigeti Ferenc – Kurir Fránci – vezette. Egy időben a dohánygyáriakat naponta fuvarozta. Barackérés idején kora reggeltől többször is fordult Budapestre és vissza. A budaörsi zarándokok is rendszeresen ezzel a busszal utaztak, például Mariazellbe.
Der Kurir-Bus machte einen guten Dienst für die Budaörser.
Nach der Erinnerung von Frau Zengl war eine Gräfin die Besitzerin des Busses.
Der Busfahrer – der Kurir Franzl – war Franz Szigeti. Täglich fuhren die Arbeiter mit diesem Bus in die Tabakfabrik. Wenn die Pfirsiche reif fuhren, fuhr der Bus von frühmorgen mehrmals nach Budapest und zurück. Die Budaörser Pilger fuhren auch mit diesem Bus nach Mariazell.

Útközben.
Unterwegs.

CSALÁDI EMLÉKEK, SORSOK

Az 1700-as évek elején ide érkezett német telepesek sorsáról mindent elárul a fennmaradt mondás: *„Az első meghalt. A második szükséget szenvedett. A harmadiknak lett kenyere."* De minden nehézség ellenére generációk követték egymást, akik új hazát teremtettek maguknak.

Az itt lakók zárt közösségben éltek. Összekötötte őket a közös nyelv, a hasonló szokások, az azonos vallás és származási hely. Korán kialakult a hungarus-tudatuk, az, hogy ők magyarországi németek. Az egyes családok között az idők folyamán jelentős vagyoni különbségek jöttek létre, amelyben a szorgalom, az előrelátás, a szakértelem, és nyilván a szerencse is közrejátszott.

A családok, rokonok összetartottak, segítették a nehéz körülmények közé jutott hozzátartozójukat. A képek által végigkísérhetjük jónéhány család életét. Viszonylagos jómód, bíztató jövőkép, majd háborúk, betegség, kitelepítés… Aki túlélte, az ma is hazalátogat gyermekéveinek, ifjúságának színhelyére.

FAMILIENERINNERUNGEN, SCHICKSALE

Über das Schicksal der am Anfang der 1700er Jahren in Budaörs angekommenen deutschen Siedler verrät der folgende der Spruch. „Der erste hatte den Tod. Der zweite hatte die Not. Der dritte das Brot." Viele Generationen folgten nacheinander trotz aller Schwierigkeiten. Die Budaörser Einwohner lebten in einer geschlossenen Gemeinschaft. Die gleiche Sprache, die ähnlichen Gewohnheiten, die Religion und der Ursprung verbanden sie.

Ihr „Hungarus" – Bewusstsein entstand früh. Sie wollten Ungarndeutsche sein. Zwischen den Familien entstanden große Vermögensunterschiede. Bei diesen Unterschieden spielten der Fleiß, die Fachkenntnisse, die Voraussicht und vielleicht auch das Glück mit.

Die Familien, Verwandten hielten zusammen, sie halfen einander bei den Schwierigkeiten. Mit der Hilfe der Fotos kann man ins Leben einiger Familien einen Blick werfen. Wohlstand, günstige Zukunftsbilder, Kriege, Krankheiten und die Vertreibung... Wer das überlebte, der besucht auch heute noch den Ort seiner Kindheit und Jugend.

Ritterné Luncz Zsuzsanna (1831-1914) fiával,
a 16 éves Mártonnal (1863–1903).
A kép másolatról készült, homályos,
de rendkívüli értékét az adja, hogy 1879-ből való,
így e gyűjtemény egyik legrégebbi darabja.
Frau Ritter geb. Susanne Luncz (1831-1914) mit ihrem
sechszehnjährigen Sohn, Martin (1863–1903).
Diese Aufnahme wurde von einer Kopie gemacht.
Das Foto ist dunkel, aber sehr wertvoll, weil es im Jahre
1879 aufgenommen wurde. Das Bild ist das älteste Stück
der Sammlung.

Konrád Bertalan földműves és felesége, Konrád Barbara gyermekeikkel, 1885-ben. Öt év múlva a középen álló Katalin 1890. november 25-én férjhez ment. Decemberben kitört a tífuszjárvány és a fiatalasszonyt elvitte. Mikor a gyászoló család a temetésről hazaért, az akkor 40 éves apát is halva találták. Még abban a hónapban – a képen az apa előtt álló – Mária is meghalt tífuszban.
A jobb szélen látható Bertalan az első világháborúban Belgrádnál elesett. Holttestét az édesanyja hazahozatta, Budaörsön temették el.

Der Bauer Barholomäus Konrád und seine Frau Barbara Konrád mit ihren Kindern im Jahre 1885. Fünf Jahre später heiratete Katharina in der Mitte am 25. November 1890. Im Dezember brach eine Typhusepidemie in Budaörs aus. Die junge Frau ist an Typhus gestorben. Als die leidtragende Familie aus dem Friedhof zu Hause ankam, fanden sie den 40 jährigen Vater tot.
Im selben Monat ist vor dem Vater stehende Maria auch gestorben. Barholomäus, der an der rechten Seite steht, fiel in dem Ersten Weltkrieg bei Belgrad. Die Mutter ließ seine Leiche nach Hause bringen. Hier wurde er beerdigt.

Grosz Jánosné Köwilein Magdolna
1856-ban született és 1936-ban hunyt el.
A felvétel több mint 120 éves,
e gyűjtemény egyik legrégibb
dokumentuma.
Frau Grosz, Magdalena Köwilein ist
im Jahre 1856 geboren und 1936 gestorben,
Diese Aufnahme ist mehr als 120 Jahre alt.
Es ist eines der ältesten Dokumente
dieser Sammlung.

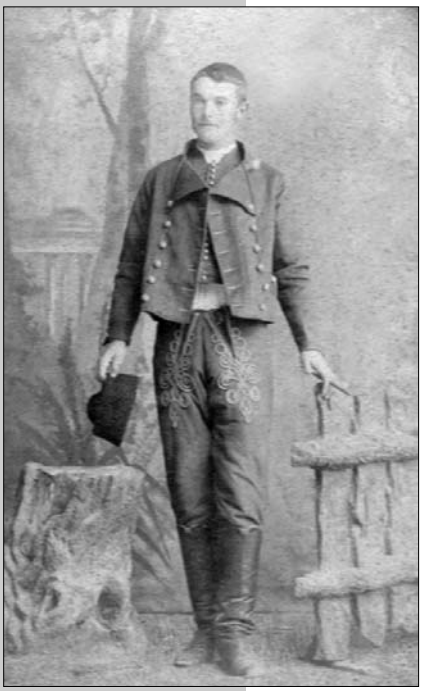

Kövillein József – a csinos vőlegény –
huszonnégy évesen meghalt.
A felvétel 1889-ben készült.
Josef Kövillein, der hübsche Bräutigam
ist mit 24 Jahren gestorben. Diese
Aufnahme ist mehr als Hundert Jahre alt.

Krantz Sebestyén (Sebő)
és felesége,
Michelberger Anna
az 1800-as évek végén.
Sebastian Krantz und
seine Frau Anna Michelberger
am Ende des 19. Jahrhunderts.

Keusch Mária
az 1890-es években.
Maria Keusch in den Jahren
um 1890.

Zengl Mária
az 1890-es években.
Maria Zengl in den Jahren
um 1890.

Treier József 1903-ban.
Josef Treier im Jahre 1903.

Eberhardt János,
1874–1947.
Johann Eberhardt.

Hauser János földműves és állattartó gazda népes családja körében, a 19. század végén. Leányai közül ketten a Braun-fivérekhez mentek feleségül (alsó sor). A többiekből Winklerné, Frankné, Kreiszné és Csulitsné lett (felső sor).
Az asszonyok-lányok régen is szerettek divatozni. Ma már senki sem tudná a képen látható „Einhornschopf”-ot, az egyszarvú kontyot megkötni.
A férfiak valamennyien aprógombos mellényt viseltek.
Johann Hauser, der Bauer und Tierhalter am Ende des 19. Jahrhunderts mit seiner großen Familie. Zwei von seinen Töchtern heirateten die Brüder Braun (untere Reihe) Aus den anderen wurden Frau Winkler, Frau Frank, Frau Kreisz und Frau Csulits (obere Reihe). Auch damals kleideten sich die Mädchen und die Frauen gern modisch. Heute könnte niemand den Einhornzopf, den man auf dem Bild sehen kann, binden. Die Männer trugen Westen mit kleinen Knöpfen.

Zengl Jánosné
Keusch Mária és kisfia,
Antal 1901-ben.
Az édesapa a kisfiú
születése előtt meghalt,
néhány év múlva az
anya is. A kisfiút
nagyszülei nevelték fel.
Frau Zengl geb.
Maria Keusch und ihr
Sohn im Jahre 1901.
Der Vater ist vor
der Geburt seines Sohnes
gestorben. Einige Jahre
später ist die Mutter auch
gestorben. Der Junge
wurde von seinen
Großeltern erzogen.

Frank Mátyásné leányával, Irmussal
(később Szeilerné) és barátnőjével,
„Pojcl" Ricivel az 1900-as évek elején.
Frau Frank mit ihrer Tochter Irmus später
Frau Seiler und derer Freundin „Pojzl" Rizi
um die Jahrhundertwende.

Winkler Márton és felesége, Krammer Anna fiaikkal, Istvánnal és Mártonnal. A vallásos, jómódú szőlőművelő családról a 20. század elején készült a fénykép. Anna testvére mesterkanonok volt Esztergomban, Márton húga apáca lett.
Martin Winkler und seine Frau Anna Krammer mit ihren Söhnen Stefan und Martin. Die Aufnahme wurde von der gläubigen, wohlhabenden Weinbauernfamilie am Anfang des 20. Jahrhunderts gemacht. Annas Bruder war Domherr in Esztergom, und Martins Schwester wurde Nonne.

Grosz János (sz. 1879) testvére gyermekeivel, Katalinnal és Józseffel. Gémeskutas háttér elé ültette őket a vándorfotográfus az 1908. évi „Kiritog”-ban, azaz a búcsúban.
Johann Grosz (geb. 1879) mit den Kindern seines Bruders (Katharina und Josef). Der Wanderfotograf setzte sie vor einer Hintergrundkulisse mit Ziehbrunnen. Dieses Foto wurde im Jahre 1908 am Kirchtag „Kiritog” gemacht.

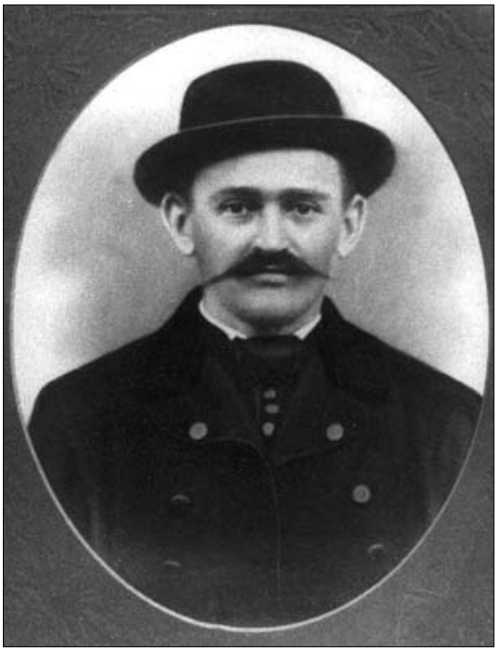

Gosolits József (sz. 1873) és felesége Róth Mária (sz. 1875).
A képeket Merk Michael asztalosmester keretezte be és
egy megdöbbentő szöveget írt a képek hátára:
„A világháború 1914. július 28-án kezdődött és ma, 1917. január 15-én
még nincs vége. Hogy mikor lesz vége, azt még senki nem tudja.
Ha vége lesz, és aki túléli, az írja ide emlékül.
Merk Michael, Tischler Meister".

Josef Gosolits und seine Frau Maria Róth Die Bilder wurden von Tischlermeister Michael Merk eingerahmt. Auf der Rückseite der Bilder schrieb er diesen betroffenen Text: „Der Weltkrieg begann am 14. Juli 1914 und ist heute am 15. Januar 1917 noch nicht zu Ende. Wenn er zu Ende ist und wer ihn überlebt, soll hierher zur Erinnerung schreiben. Merk Michael, Tischler Meister".

Gosolits József és felesége, Róth Mária gyermekeikkel: Antallal, Máriával, Józseffel és Évával, 1905 körül.
Josef Gosolits und seine Frau Maria Róth mit ihren Kindern Anton, Maria, Josef und Eva um 1905.

Treier József és
Hauser Mária jegyespárként
az 1910-es években.
Das Brautpaar Josef Treier
und Maria Hauser
in den 1910er Jahren.

Kindtner Éva 1914-ben, testvére gyermekeivel. Később Schmidt Antalhoz ment feleségül.
Eva Kindtner im Jahre 1914 mit den Kindern ihrer Schwester. Später heiratete sie Anton Schmidt.

Elsässer János
és felesége, Kindtner Anna
gyermekeikkel – Jánossal és
Máriával – 1914-ben.
(A család tragikus sorsáról
egy másik kép kapcsán
szólunk a 49. oldalon.)
Johann Elsässer und seine
Frau Anna Kindtner mit ihren
Kindern Johann und Maria im
Jahre 1914. Von dem
tragischen Schicksal der
Familie kann man bei
einem anderen Bild auf der
Seite 49 lesen.

Wéber Lipót gazdálkodó és felesége, Eberhardt Éva
1915-ben, gyermekeikkel. Egyik kicsi, másik pici:
Mária középen áll, István édesapja ölében ül,
a pólyás Lipótot édesanyja tartja.
Bauer Leopold Wéber und seine Frau Eva Eberhardt 1915. Ihre
Kinder sind „klein und noch kleiner". Maria steht
in der Mitte, Stefan sitzt auf seines Vaters Schoß und
den Säugling Leopold hält die Mutter.

Grosz Józsefné Kranz Teréz gyermekeivel 1916-ban. Fiát 1947-ben kitelepítették, leánya, Katalin leszármazottai Budaörsön élnek.
Frau Grosz geb. Theresia Kranz mit ihren Kindern im Jahre 1916. Ihr Sohn wurde 1947 nach Deutschland vertrieben. Ihre Tochter Katharina blieb in Budaörs, und ihre Familie lebt auch heute hier.

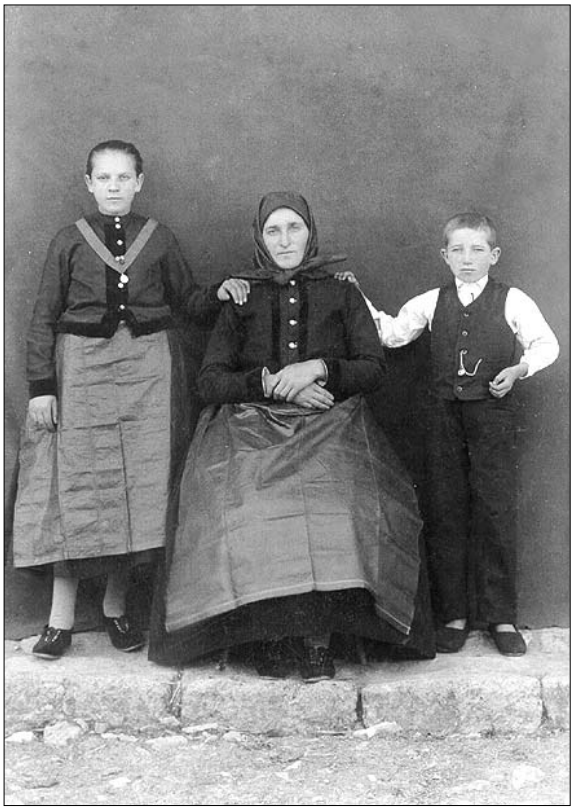

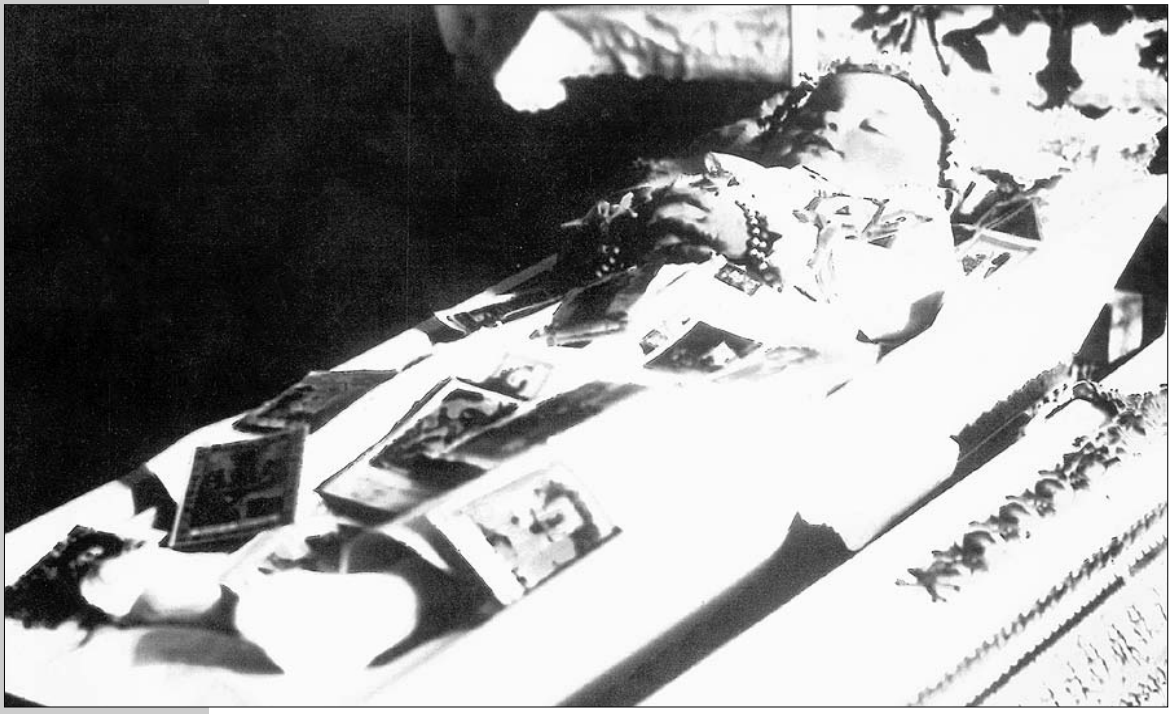

Winkler Lipót 1916-ban, 10 hónapos korában „fogfrászban” meghalt. A fotográfus Szemelka Gyula volt.
Leopold Winkler war 10 Monate alt, als er im Jahre 1916 an Zahnfieber „ fogfrász” gestorben ist. Der Fotograf heißt Gyula Szemelka.

Ritterné Feldhoffer Anna unokáival, 1912 körül. A gyermekek apja – Ringler Károly – kántortanító volt Perbálon. Egy hideg, ónos esős temetésen megfázott, és néhány nap múlva meghalt. Felesége az öt gyermekkel visszaköltözött Budaörsre. Egy év múlva – 1910-ben – ő is elhunyt. Annát, Irmát, Terézt, Rózát és a kis Józsefet a nagymamájuk nevelte fel.

Frau Ritter geb. Anna Feldhoffer mit ihren Enkelkindern um 1912. Karl Ringler, der Vater der Kinder war Dorflehrer und Kantor in Perbál. Er erkältete sich bei einer eisregnerischen, kalten Beerdigung und nach ein paar Tagen ist er gestorben. Seine Frau mit fünf Kindern zog nach Budaörs zurück. Nach einem Jahr, 1910 ist sie auch gestorben. Die Kinder Anna, Irma, Theresia, Rosa und der kleine Josef wurden von der Großmutter großgezogen.

Herczog Mária és Éva,
a „Pojzl”-testvérek pruszlikban.
Maria und Eva Herczog,
die „Pojzl”-Schwestern im Leibchen.

Frank Mátyás és felesége,
Ritter Gertrúd és gyermekeik:
Mária, Gertrúd és Magdolna.
A fénykép 1916-ban készült,
amikor az apa a fronton volt, így az
ő alakját utólag retusálta rá a fényképész.
Később még két fiuk született. 1947-ben
az egész családot kitelepítették.
Mathias Frank und seine Frau Gertrud Ritter
mit ihren Kindern Maria, Gertrud und
Magdalena. Die Aufnahme wurde im Jahre
1916 gemacht, als der Vater an der Front war.
Der Fotograf retuschierte nur sein Foto
nachträglich auf das Bild. Später kamen noch
zwei Söhne. Die ganze Familie wurde im
Jahre 1947 vertrieben.

A boldog apa, Szattelberger Márton
a kisfiával. Nem tévedés, akkoriban
a kisfiúkat is így öltöztették. Márton
a második világháborúban szovjet
hadifogságba esett. Mire hazaért, feleségét
és fiát kitelepítették. ő is utánuk ment.
Das ist ein glücklicher Vater, Martin Szattelberger,
mit seinem Sohn. Das ist kein Irrtum, damals
wurden die Buben so gekleidet. Martin kam im
Zweiten Weltkrieg in russische
Kriegsgefangenschaft. Als er nach Hause
kommen konnte, waren schon seine Frau und
sein Sohn vertrieben. Er fuhr seiner Familie nach.

Berger Lőrincné kisfiával a Prohászka Ottokár,
ma Szakály Mátyás utcában.
Frau Berger mit ihrem Sohn in der Prohászka Ottokár
Strasse, heute Szakály Mátyás Strasse.

A Kindtner-család 1915-ben, a Baross utcából. Az édesapa, Kindtner Mátyás pék volt, ez időben az első világháború poklából gondolt a családjára és feleségére, Schultz Annára, aki nyolc gyermekükről gondoskodott itthon. Békeidőben, vasárnaponként, az apa ropogós sóskifliket sütött, lányai kihordták a szőlőhegyi pincékhez, ahol a kártyázó férfiak szívesen vásárolták és fogyasztották azokat.
Die Familie Kindtner im Jahre 1915 aus der Baross Strasse. Als das Foto gemacht wurde, war der Vater Mathias Kindtner Soldat. Aus der Hölle des ersten Weltkrieges dachte er an seine Familie, besonders an seine Frau Anna Schultz, die allein für acht Kinder sorgen musste. Der Vater war Bäcker. In den Friedenszeiten backte er sonntags knusprige Salzkipfel. Seine Töchter trugen die Kipfel in die Weinkeller, wo die Männer, die dort Karten spielten, davon gern kauften und verzehrten.

Róth Antal 1920 körül. Fésűkészítőnek tanult, később a Fővárosi Gázművek Belvárosi kirendeltségénél dolgozott, mint raktáros.
Anton Róth um 1920. Er lernte als Kammmacher, später arbeitete er bei den Gasanstalten in Budapest als Lagerverwalter.

Ritter Lõrincné Herczog Rozália (1895-1979) hat gyermek édesanyja volt. Az 1918-ban készült felvételen hat hónapos kisfiával, Mihállyal látható. A családot 1946-ban kitelepítették.
Michael Ritternek „Egy naptári év szokásai Budaörsön" című könyve 1998-ban jelent meg Budaörsön.
Frau Ritter geb. Rosalia Herczog (1895-1979) war die Mutter von sechs Kindern. Auf der Aufnahme, die im Jahre 1918 gemacht wurde, kann man sie mit ihrem sechsmonatigen Sohn, Michael sehen. Die Familie wurde im Jahre 1946 vertrieben. Das Buch von Michael Ritter „Ein Jahr in Budaörs" erschien im Jahre 1998 in Budaörs.

Együtt a család Schultz János és Gosolits Anna 50. házassági évfordulóján, 1924-ben. Az apa gazdálkodó, földműves és állattartó volt. Nyolc gyermekük született.
Das ist die ganze Familie im Jahre 1924 am fünfzigsten Ehejubiläum von Johann Schultz und Anna Gosolits. Der Vater war Bauer und Tierhalter. Sie hatten acht Kinder.

Michelberger József népes családja: szülõk, gyermekek, menyek, unokák. A kép bal oldalán ül Michelberger József, aki az elsõ világháború után Hollandiába került. 1939-ben Budaörsön szentelték pappá.

Das ist die große Familie von Josef Michelberger – Eltern, Kinder, Schwiegertöchter und Enkelkinder. Auf der linken Bildseite sitzt Josef Michelberger, der nach dem Ersten Weltkrieg nach Holland ging. Im Jahre 1939 wurde er in Budaörs zum Priester geweiht.

Krantz Sebõné Michelberger Anna és gyermekei: Teréz, Anna, András és Sebõ. Kis unokájának, Katalinnak fogja a kezét. A maga korában művelt asszonynak számított, sokat és szívesen olvasott. Életét beárnyékolta, hogy sokszor szült és sokszor temetett.

Frau Sebastian Krantz geb. Anna Michelberger und ihre Kinder Theresia, Anna, Andreas und Sebastian. Das kleinste Mädchen ist ihre Enkelin, Katharina. Anna war eine intelligente Frau. Sie las sehr gern. Ihr Leben war sehr traurig. Sie brachte viele Kinder zur Welt, musste aber viele von ihnen begraben.

Léber Lipót és felesége, Fiedler Teréz.
Kilenc gyermekük született, közülük öt élte meg a felnõttkort. Szerény anyagi körülmények között, de mély hitvallással éltek. Leányaik tagjai voltak a Mária-lányok társulatának, fiuk pedig – kitűnõ tanulmányi eredményének köszönhetõen – papnak tanult, és évtizedeken keresztül Üllõ község plébánosa volt.
Az édesanya a háztartási teendõk mellett varrt másoknak. Az apa kifutó volt Pesten. Kerékpárjával télen-nyáron közmegelégedésre teljesítette a megrendeléseket. 60 éves koráig dolgozott. A családi legenda szerint olyan hosszú utat járt be, hogy négyszer körülkarikázhatta volna a földgolyót.
Leopold Léber und seine Frau Theresia Fiedler um 1916. Sie hatten neun Kinder, aber nur fünf von ihnen wurden erwachsen. Sie lebten sehr bescheiden, sie waren sehr gläubig. Die Mädchen waren Mitglieder des Marienmädchen-Vereins. Der Sohn lernte sehr gut und fleissig, er wurde Pfarrer. Mehrere Jahrzehnte lang war er Pfarrer in Üll□. Die Mutter nähte neben dem Haushalt für andere. Der Vater arbeitete als Laufbursche in Budapest. Mit seinem Fahrrad führte er seine Aufträge ganzjährig aus. Er arbeitete bis zu seinem 60. Lebensjahr. Nach der Familienlegende fuhr er so einen langen Weg, dass er die Erdkugel viermal hätte umkreisen können.

Krancz Andrásné
Schweizer Erzsébet
dohánygyári munkásnõ,
1920 körül.
Frau Krancz, geb.
Elisabeth Schweizer war
Arbeiterin um 1920
in der Tabakfabrik.

Treier János és felesége, Frank Gertrúd 50. házassági évfordulójukon 1930-ban. Jóban-rosszban megélték a 60. évfordulót is. Tíz gyermekük született, közülük öt élte meg a felnõttkort.

Johann Treier und seine Frau Gertrud Frank.Dieses Bild wurde zur Erinnerung an die goldene Hochzeit 1930 gemacht. Sie erlebten auch noch das 60. Ehejubiläum zusammen. Sie hatten zehn Kinder, aber nur fünf von ihnen wurden erwachsen.

Fültz János (sz. 1895) és Lips Mária (sz. 1896). A család a Kõhegyen lakott, a házuk még ma is áll. Az ügyes kezű kõműves mester az ínséges idõkben, amikor nehéz volt a környéken munkát találni, Debrecenben házakat, Nyékládházán pedig templomot épített. 1946-ban kitelepítették õket Mosbach környékére.
Johann Fültz (geb. 1895) und seine Frau Maria Lips (geb. 1896) Die Familie wohnte auf dem Steinberg. Ihr Haus befindet sich auch heute dort. Johann war ein tüchtiger Maurer. In den schweren 20-er Jahren konnte er in der Umgebung keine Arbeit finden. Darum musste er weit von Budaörs arbeiten. In Debrecen baute er Häuser und eine Kirche in Nyékládháza. Im Jahre 1946 wurden sie nach Mosbach vertrieben.

Elsässer Mihályka ravatalánál szülei és testvérei, 1935-ben. Az ifjú sportoló barátaival lement a Dunára. Bár kitűnõ úszó volt, mégis megtörtént a tragédia, vízbefúlt.
Eltern und Geschwister an der Bahre von Michael Elsässer 1935. Der junge Sportler ging mit seinen Freunden zur Donau.
Obwohl er ein guter Schwimmer war, geschah trotzdem die Tragödie, er ist ertrunken.

Hauser András és felesége, Róth Teréz jómódú, de gyermektelen házaspár örökbe fogadott, árván maradt rokongyermekeivel: Róth Antallal és Brigittával. A szájhagyomány szerint Hauser András honosította meg az õszibarack termesztését Budaörsön. A kép az 1910-es években készült.

Andreas Hauser und seine Frau Theresia Róth. Sie waren ein wohlhabendes aber kinderloses Ehepaar. Sie adoptierten ihre waisegebliebenen Verwandtschaftskinder Anton und Brigitta Róth. Nach der mündlichen Überlieferung führte Andreas Hauser den Anbau des Pfirsichs in Budaörs ein. Dieses Foto wurde um 1910 gemacht.

A két jó barátnõ: Frank Irmus és Herczog (Pojcl) Mária.

Die guten Freundinnen Irmus Frank und Maria Herczog (Pojzl).

Régen gyakori volt a sokgyermekes nagycsalád.
Gyakran három-négy generáció élt egy fedél alatt.
A képen Krammer István szõlõsgazda 65. házassági évfordulóját ünnepli népes családja körében. A második világháború után ki Németországban, ki Angliában, ki Kanadában lelt otthonra.
Akik még élnek közülük, azok idõnként hazalátogatnak.
Früher gab es viele kinderreiche Großfamilien. Drei oder vier Generationen wohnten oft unter einem Dach. Auf dem Bild feierte der Weinbauer, Stefan Krammer sein 65. Ehejubiläum mit seiner großen Familie. Nach dem Zweiten Weltkrieg fanden manche eine neue Heimat in Deutschland, in England und in Kanada. Manche von ihnen besuchen noch die alte Heimat gern.

Konrád Mártonné
Elsässer Mária
a századfordulón.
Frau Konrád, geb.
Maria Elsässer
um die Jahrhundertwende.

Környei (Konrád) Antalné
Wendler Erzsébet.
A dohánygyárban dolgozott.
Mint állami alkalmazott,
biztos keresettel
rendelkezett.
Frau Környei (Konrád),
geb. Elisabeth Wendler.
Sie arbeitete in der
Tabakfabrik. Sie war staatlich
angestellt darum hatte sie
einen ständigen Verdienst.

Pauler András és Elsässer Mária esküvõje a mai Stefánia utcában. A képrõl a rokonság egy része hiányzik, mert ugyanezen a napon egy másik családnál is tartottak esküvõt. Az ifjú férj a képen a borosüveget tartó férfi mögött, ifjú felesége pedig tõle balra látható.
Hochzeit von Andreas Pauler und Maria Elsässer in der Stefania Strasse. Ein Teil der Verwandtschaft fehlt von dem Foto, denn am selben Tage war noch eine Hochzeit in einer anderen Familie. Der junge Ehemann in der Mitte steht hinter dem Mann, der eine Flasche in der Hand hält, und die junge Ehefrau kann man links von ihm sehen.

Winkler Anna és bérmalánya, Krammer Mária 1939-ben, Szombathelyi Nándor budaörsi fényképész udvarán.
Anna Winkler und ihr Firmling Maria Krammer im Jahre 1939 auf dem Hof des Fotografen Nándor Szombathelyi in Budaörs.

Berger Mihály és felesége, Schweizer Teréz gyermekeikkel 1938-ban. A világégés idején széthullott a kis család. A legidõsebb és a legkisebb fiú a Donnál hõsi halált halt. A többieket, a középen álló Lõrinc kivételével, kitelepítették.
Michael Berger und seine Frau Theresia Schweizer mit ihren Kindern im Jahre 1938. Während des Zweiten Weltkrieges zerfiel die kleine Familie. Der älteste und der jüngste von den Jungen sind am Don gefallen. Die anderen bis auf den in der Mitte stehenden Lorenz, wurden vertrieben.

A vándorfényképész masinája elõtt Franczné Kindtner Mária (ül) és nõvére Zirkelbachné Kindtner Anna (áll) gyermekeikkel a budaörsi búcsúban. A felvétel 1933. május 28-án készült. Anna alakította Máriát a Passió-játékban.
Vor dem Apparat eines Wanderfotografen sind Frau Francz geb. Maria Kindtner (sitzt) und ihre Schwester Frau Zirkelbach, geb. Anna Kindtner (steht) mit ihren Kindern am Budaörser Kirchtag „Kiritog". Die Aufnahme wurde am 28. Mai 1933 gemacht. Anna spielte Maria in den Passionsspielen.

Eleink érdeklõdtek a politikai események iránt is. 1938-ban Kassát visszacsatolták Magyarországhoz. A hír örömére – emlékül – Deiningerné Laboranovics Róza maga köré gyűjtötte mind a tíz unokáját.
Unsere Vorfahren interessierten sich auch für die Politik. Als Kassa (Kaschau) im Jahre 1938 zurückkehrte, ließ sich Frau Deininger geb. Rosa Laboranovics anlässlich der freudigen Nachricht mit ihren zehn Enkelkindern fotografieren.

Konrád János és felesége, Bader Mária gyermekeikkel 1935-ben. Tehetséges emberek voltak. János jó üzleti érzékkel és szorgalommal vezette budai vendéglõjét.
A család jómódban élt. A háború után mindent elvettek tõlük.
Johann Konrád und seine Frau Maria Bader mit ihren Kindern im Jahre1935. Sie waren begabte Menschen. Johann führte mit gutem Geschäftssinn und Fleiss sein Gasthaus in Buda.
Die Familie lebte in Wohlstand. Nach dem Weltkrieg wurde ihnen alles weggenommen.

Herendi (Herczog) Jakab és barátai poharazgatnak a Kõhegy oldalában lévõ pincebejárat elõtt. „Barátok a Sín utcából 1939. VII. 16.” – ezt írták a hordóra emlékeztetõül. Akkor még nem sejthették, hogy milyen kegyetlen napok várnak rájuk. 1944-ben ide menekült a család a front elõl, mert azt hitték, itt biztonságban lesznek. Sajnos nem így történt, mert akna csapódott az épületbe.
Jakab édesanyja és kislánya megsebesültek, az asszony tüdejét érte a repesz, egy órán belül elvérzett. A másfél éves kislány még öt hónapot élt.
A megsebesüléskor édesanyja tartotta a karjaiban.
Jakob Herendi (Herczog) und seine Kameraden trinken vor dem Kellereingang auf dem Steinberg. „Freunde aus der Sín Strasse am 16. 07. 1939.” Diese Aufschrift wurde zur Erinnerung auf das Fass geschrieben. Da ahnten sie noch nicht, welche grausame Tage auf sie warten. Im Jahre 1944 flüchtete die Familie vor der Front in dieses Presshaus.
Sie dachten, dass sie hier in Sicherheit sind. Aber es geschah anders. Eine Mine fiel auf das Gebäude. Jakobs Mutter und seine Tochter wurden verletzt. Der Splitter traf die Lunge der Frau. Sie verblutete in einer Stunde. Das anderthalb jährige Mädchen lebte noch fünf Monate lang. In den Minuten des Angriffes hielt es die Mutter in ihren Armen.

Budaörsi ifjak az 1940-es években a Hangya-szövetkezet épülete elõtt. Balról-jobbra: Róth Antal, Haas János, Michelberger Richard, Bauer Ferenc és Daxhammer József.
Die Budaörser Jugend in den 40-er Jahren vor dem Gebäude des Konsumvereins „Hangya”: Anton Róth, Johann Haas, Richard Michelberger, Franz Bauer, Josef Daxhammer.

Feldhoffer Márton és felesége, Eberhardt Anna gyermekeikkel 1943-ban. A háború után az édesapa sokáig kereste kitelepített feleségét és gyermekeiket.
Martin Feldhoffer und seine Frau Anna Eberhardt mit ihren Kindern 1943. Nach dem Zweiten Weltkrieg suchte der Vater seine vertriebene Frau und Kinder lange Zeit.

Róth Antal és családja, a Diófa és a Naphegy utca sarkán. A hidat útépítés miatt néhány éve elbontották.
Anton Róth und seine Familie an der Ecke der Nußbaum und Sonnenberg Strassen. Die Brücke wurde wegen des Strassenbaues vor einigen Jahren abgerissen.

Elsässer János és felesége, Kindtner Anna. Budaörsön a sok hasonló nevű család megkülönböztetésére „ragadványneveket” használtak. Jánost „Vinzenshans” néven ismerték a faluban. Földműveléssel foglalkozott, de alkalmanként böllér- és mészárosmunkát is vállalt.
Johann Elsässer und seine Frau Anna Kindtner. In Budaörs gab es viele ähnliche Familiennamen, darum benutzte man verschiedene Spitznamen. Johann wurde als „Vinzenshans” im Dorf bekannt. Er beschäftigte sich mit Landwirtschaft, aber manchmal ging er als Abstecher, so nannte man den Mann, der das Schwein schlachtete.

Bittler Mária. Napjainkban Németországban él.
Maria Bittler. Heute lebt sie in Deutschland.

Michelberger József (1900–1945). Sorsa úgy alakult,hogy katonaként mindkét világháborút megjárta. A hadifogságot sajnos nem élte túl.
Josef Michelberger (1900-1945). Er nahm an beiden Weltkriegen als Soldat teil. Er ist im Zweiten Weltkrieg als Kriegsgefangene gestorben.

Az Elsässer János–Kindtner Anna házaspár gyermekeikkel. A család élete 1946-ban szomorú fordulóponthoz ért, az õ nevük is szerepelt a kitelepítési listán. Az édesanya a Nyitráról érkezõ leányát várta, az apa pedig felszállt a szerelvényre, ahol már a fia és annak családja szorongott több sorstársával. A vonat elindult… A házaspár soha többé nem találkozott.

Das Ehepaar Johann Elsässer–Anna Kindtner mit ihren Kindern. Im Leben der Familie war 1946 eine trauriger Wendepunkt. Ihre Namen kamen auch auf die Zwangsumsiedlungsliste. Die Mutter wartete auf die Tochter, die aus Nyitra (Neutra) kommen sollte, der Vater stieg aber in den Waggon, wo sein Sohn und Familie mit anderen Leuten zusammengedrängt waren. Der Zug fuhr weg... Das Ehepaar begegnete sich nie mehr.

Búcsú a szülõföldtõl. 1947. augusztus 28-án utoljára volt együtt a Winkler-család. A bal oldalon álló fiatalasszony, Herendi (Herczog) Jakabné Winkler Anna és kislánya itthon maradt, mert férje szovjet hadifogságban volt. Szüleit és testvéreit kitelepítették Kelet-Németországba.

Abschied von der Heimat. Am 28. August 1947 war die Familie Winkler zum letzten Mal zusammen. Von links Frau Herendi (Herczog) und Tochter blieben zu Hause, der Mann war in russischer Gefangenschaft. Ihre Eltern und Geschwister wurden vertrieben.

TUDNIVALÓK

a magyarországi németek anyaországukba való hazatéréséről, illetve áttelepüléséről

A szövetséges nagyhatalmak berlini hármas értekezletének határozata értelmében a Lengyelországban, Csehszlovákiában és Magyarországon tartózkodó német lakósság anyaországába - Németországba - hazatér, illetve áttelepül.

Ez az intézkedés nem büntető szankció a német lakósággal szemben, mert a német lakósság hazájába, baráti körbe, fajtestvérei közé települ vissza, ahol elhelyezkedéséről és megélhetéséről messzemenő gondoskodás történt.

A Magyarországból hazatérők Németországnak amerikai megszállás alatt álló övezetébe települnek.

A Szövetséges Ellenőrző Bizottság a magyar kormánnyal együtt mindent elkövet - a legnagyobb áldozatok árán is - hogy ez az áttelepülés demokratikus módszerekkel, emberséges módon, előre megállapított terv szerint, rendszeresen és zökkenőmentesen bonyolódjék le.

Az idevonatkozó rendelet értelmében áttelepülnek mindazok, akik a legutolsó népszámlálási összeírás alkalmával magukat német nemzetiségűnek, vagy anyanyelvűnek vallották, vagy magyarosított nevüket német hangzásúra változtatták vissza, továbbá azok, akik a Volksbundnak, vagy valamely fegyveres német alakulatnak (SS) tagjai voltak.

Ez a rendelkezés nem vonatkozik a nem német nemzetiségű és anyanyelvű személy vele együttélő házastársára és kiskoru gyermekeire, valamint a velük együttélő és 65. életévüket betöltött felmenőkre.

A 12330/1945. M.E.sz. rendelet 2. §-ának (2) és (3) bekezdésében megállapított mentességet a belügyminiszter által kiküldött és a helyszinen működő bizottságnál kell kérni.

Az áttelepülők fekvőhelyekkel ellátott, fűthető szerelvényeken utaznak. Egészségügyi szolgálatról megfelelően gondoskodás történik.

Értéktárgyaikat (ékszerek) készpénzüket, - idegen valuták kivételével - továbbá személyenkint összesen 20 kg. élelmiszert vihetnek magukkal. Ebben személyenkint 7 kg. liszt, tészta, vagy kenyér, 1 kg. zsir, 2 kg. húsnemü, 2 kg. hüvelyes és 8 kg. burgonya lehet. Ezenkívül magukkal vihetik legszükségesebb ruha- és ágynemüjüket, kéziszerszámaikat és háztartási felszerelésüket. Az élelmiszer és egyéb podgyász együttesen nem lehet nehezebb személyenként 100 kg.-nál. Súlymegtakarítás és könnyebb kezelés céljából célszerű a holmikat zsákokba csomagolni.

BERAKODÓ ÁLLOMÁS: _____

Felkérjük az áttelepülőket, hogy őrizzék meg nyugalmukat és támogassák az illetékes hatóságokat az áttelepülés megszervezésében és lebonyolitásában.

Kelt a kilággesztés napján.

MINISZTERI BIZTOS

Az előzetés dokumentumai 1946 januárjából.

KUNDMACHUNG

Bezüglich der Rücksiedlung der Deutschen aus Ungarn nach ihr Mutterland wird bekanntgegeben:

Laut Beschluss der Berliner Konferenz der alliierten Dreimächte werden die deutschen Einwohner Polens, der Tschechoslowakei und Ungarns nach Deutschland übersiedelt.

Diese Verfügung ist keine Strafmassnahme den deutschen Einwohnern gegenüber, sie kehren ja nach ihr eigentliches Heimatland, zu ihren Rassenbrüder, in einen Verwandtenkreis zurück, wo für ihren Lebensunterhalt bereits am weitgehendsten gesorgt wurde.

Die aus Ungarn nach ihr Mutterland zurückkehrenden Deutschen werden in eiße Zone Deutschlands unter amerikanischer Besetzung übersiedelt.

Die alliierte Kontrollkommission bietet mit der ungarischen Regierung zusammen alles auf und scheut kein Opfer, damit die Umsiedlung in humaner Weise, planmässig, systematisch und reibungslos vor sich gehe.

Laut der einschlägigen Verordnung haben alle diejenigen zu übersiedeln, die bei der letzten Volkszählung sich zur deutschen Nationalität, bezw. Muttersprache bekannt haben, sowie die statt ihres magyarisierten Familiennamens einen deutchlautenden angenommen haben, ferner die Mitglieder des Deutschen Volksbundes, oder einer deutschen bewaffneten Formation (SS).

Ausgenommen sind von den oben angeführten Personen diejenigen in Ehegemeinschaft mit einem Ehegatten (einer Ehegattin) nicht deutscher Nationalität und Muttersprache, samt ihren minderjährigen Kindern und mitlebenden Vorfahren (Eltern, Grosseltern), falls diese ihr 65. Lebensjahr überschritten haben.

Gesuche um Enthebung auf Grund §. 2. Punkt 2. und 3. der Regierungsverordnung Nr. 12330/1945. sind bei der vom ung. Innenminister beauftragten Kommision an Ort und Stelle zu unterbreiten.

Die Rücksiedelnden werden in heizbaren, mit Liegestätten versehenen Waggons befördert, für ihre sanitäre Versorgung werden entsprechende Massnahmen getroffen.

Die Heimkehrenden dürfen ihre Wertsachen (Juwelen), Bargeld - mit Ausnahme von ausländischen Valuten - die notvendigsten Bekleidungssachen, Bettwäsche, Handwerkzeuge und Haushaltungsgegenstände, ferner pro Person 20 kilo Verpflegung (u. zw. 1 Kilo Fett, 2 Kilo Fleisch, 7 Kilo Mehl, Brot oder Teigwaren, 2 Kilo Hülsenfrucht, 8 Kilo Erdäpfel) mitnehmen. Gesamtgewicht des ganzen Gepäcks darf 100 Kilo pro Person - den 20 Kilo Verpflegsvorrat eingerechnet - nicht überschreiten. Zwecks Verminderung der unnützlichen Last und besserer Handhabung des Gepäcks ist es ratsam die Sachen in Säcke einzupacken.

VERLADESTATION: _____

Die Übersiedelnden werden aufgefordert volle Ruhe zu bewahren und durch ihr Mitwirken die Organisierungs- und Durchführungsarbeit der zuständigen Behörden zu erleichtern.

Am Tage der Anschlagung.

MINISTERIALKOMMISSAR

Die Dokumente der Vertreibung aus dem Jahre 1946 Januar.

HITÉLET, VALLÁSI ÜNNEPEK

Minden családban vallásos nevelést kaptak a gyerekek, kicsi koruktól kezdve. Jelentős esemény volt számukra az elsőáldozás és a bérmálás napja. Erkölcsös életre nevelték a fiatal lányokat az apácák, akik létrehozták a Mária-lányok Egyesületét.

Az úrnapi virágszőnyeg és a Passió-játékok csodájára messze földről eljöttek az emberek. De a budaörsiek is gyakran mentek zarándokútra. Gyalogosan tették meg az utat Máriaremetére, valamilyen járművel mindig eljutottak Esztergomba, Mariazellbe, de még Lourdes-ba is.

Az egyházi ünnepeket a családok és a közösség hagyományaihoz méltó módon tartották meg, amely erőt és tartást adott a nehézségek elviseléséhez és az itt élők boldogulásához.

RELIGIÖSES LEBEN, KIRCHENFESTE

Die Kinder bekamen in der Familie von früher Kindheit religiöse Erziehung. Erstkommunion und die Firmung waren für sie sehr wichtig. Die Mädchen wurden von den Nonnen zu dem sittlichen Leben erzogen. Der Marienmädchen - Verein wurde von ihnen ins Leben gerufen.

Den Fronleichnam mit seinen berühmten Blumenteppichen bewunderten viele Gäste. Auch die Passionsspiele auf dem Steinberg waren sehr bekannt.

Die Budaörser machten oft Pilgerfahrten. Sie gingen oft zu Fuß nach Maria Einsiedel, aber sie fuhren auch nach Gran/Esztergom, Mariazell und Lourdes. Die Kirchenfeste wurden von den Familien und von der Gemeinschaft nach den Traditionen auf eine würdige Art gehalten. Sie gaben den Leuten Kraft und Haltung um die Schwierigkeiten zu überstehen.

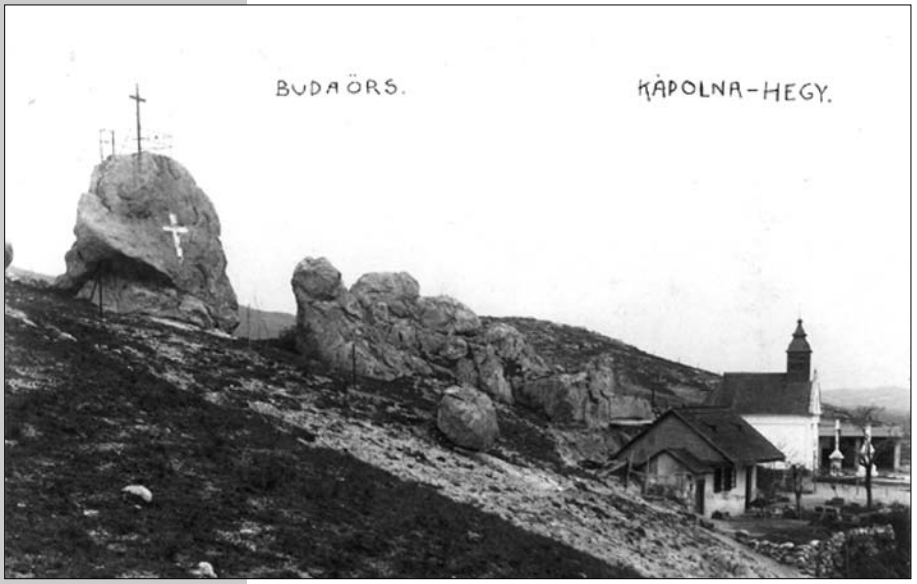

A kereszt a Kőhegyen, ahogyan elődeink látták. 1945 után elvitték vasgyűjtésbe.
Das Kreuz auf dem Steinberg - wie unsere Vorfahren es sahen. Nach 1945 wurde es zur Eisensammlung abgerissen.

Grosz Katalin 1907-ben, a budaörsi búcsúban.
Katharina Grosz im Jahre 1907 am Budaörser „Kiritog“.

Idősebb Oszterczíel Pál és fia Mariazellben, 1906-ban.
Paul Oszterczíel und sein Sohn im Jahre 1906 in Mariazell.

Herczog Jakab és édesanyja, Krizsanovits Teréz 1910-ben, Mariazellben. Jakab a buszjárat beindítása előtt lovaskocsival szállította a budaörsi zarándokokat a búcsújáróhelyekre.
Jakob Herczog und seine Mutter Theresia Krizsanovits im Jahre 1910 in Mariazell. Als noch kein Bus in Budaörs war, fuhr Jakob die Budaörser Pilger mit seinem Pferdewagen in die Wallfahrtsorte.

Egyházi ünnepség a Templom téren 1920 körül.
Kirchlicher Feiertag um 1920 auf dem Kirchenplatz.

Misztériumjáték a leányiskolában, 1921 körül.
Das Mysteriumspiel in der Mädchenschule um 1921.

Elsőáldozó leányok 1928 körül, az 1921/22-ben születettek.
A káplán Nedermann Nándor, a tanítónő Schweiger Zsuzsanna.
Erstkommunikantinnen um 1928. Diese Kinder wurden 1921/22 geboren.
Der Kaplan war Nándor Nedermann, die Lehrerin hieß Susanna Schweiger.

Színdarab bemutatása a leányiskolában, 1924-ben.
Ein Bühnenstück in der Mädchenschule im Jahre 1924.

Itt már az összes szereplő látható.
Hier kann man schon alle Darsteller sehen.

Budaörsiek Lourdes-ban, 1930 körül.
Budaörser in Lourdes um 1930.

Emlék Mariazellből.
Andenken von Mariazell.

Elsőáldozó kislányok a védőangyal-szobor körül.
Középen a káplán atya Kreisz Mihály,
jobb szélen Elégia nővér, 1930 körül.
Erstkommunikantinnen um 1930 um die Statue des
Schutzengels. In der Mitte Kaplan Michael Kreisz,
auf der rechten Seite Schwester Elégia.

Elsőáldozó fiúk 1928-ban (vagy 1929-ben), Szauter Károly káplánnal és Bató Géza tanítóval, aki a Passió-játék létrehozójaként vált országosan ismertté. Emlékét a felújított játékok is őrzik.
A képen a gyermekek elsőáldozási emlékképet és gyertyát tartanak a kezükben.
Erstkommunikanten im Jahre 1928 (oder 1929) mit Kaplan Karl Szauter und mit Lehrer Geisa Bató, der das Passionsspiel ins Leben rief. Er wurde von diesen Spielen in Ungarn berühmt. Sein Andenken bewahrt auch das wiederaufgeführte Passionsspiel. Auf dem Bild halten die Jungen ein Gedenkblatt und eine Kerze in der Hand.

Elsőáldozó leányok 1931-ben.
Erstkommunikantinnen im Jahre 1931.

Budaörsiek Mariazellben, amikor már nem lovaskocsi, hanem a Kurir-busz vitte a zarándokokat. Az első sorban ül a két sofőr, Szigeti Ferenc és Hauser Pál.
Die Budaörser in Mariazell. Die Pilger fuhren nicht mit Pferdewagen, sondern mit dem Kurir-Bus. In der ersten Reihe sitzen die zwei Busfahrer Franz Szigeti und Paul Hauser.

Budaörsiek Mariazell-ben, 1935-ben.
Budaörser in Mariazell im Jahre 1935.

Elsőáldozó lányok 1936-ban. Középen Kreisz Mihály káplán, bal oldalon Klára nővér, jobb oldalon Katalin nővér. Valamennyi kislánynak különböző koszorúja van, közülük már csak Illy Anna és Bognár Erzsi él Budaörsön.
Erstkommunikantinnen im Jahre 1936. In der Mitte Kaplan Michael Kreisz, links Schwester Klara und rechts Schwester Katharina. Jedes Mädchen trug ein anderes Kränzlein. Anna Illy und Elisabeth Bognár leben von ihnen hier in Budaörs.

Elsässer Anna viseletéhez hozzátartozott a kék szalag és a medália. Ilyet csak a Mária-lányok hordhattak.
Zur Tracht von Anna Elsässer gehört das blaue Band und ein Medaillon. Das durften nur die Marienmädel tragen.

Budaörsiek zarándoklata Mariazellben, 1937-ben.
Budaörser Wallfahrt nach Mariazell im Jahre 1937.

A Szívgárda Társulat 1937-ben.
Herz-Jesu Verein im Jahre 1937.

A Szívgárda Társulat zászlója, Ganterné Keusch Mária zászlóanyával. ő vásárolta a zászlót, amelyet ma a katolikus templomban őriznek. A zászlót tartó fiatal lány Feldhoffer Mária. A felvétel 1938 körül készült.
Fahne des Herz Jesu-Vereins mit der Fahnenmutter Frau Ganter geb. Maria Keusch. Sie kaufte diese Fahne, die auch heute in der katholischen Kirche aufbewahrt wird. Das junge Mädchen, das die Fahne hielt, ist Maria Feldhoffer. Die Aufnahme wurde um 1938 gemacht.

Budaörsiek népes csoportja 1938-ban, Mariazellben.
Budaörser Pilger in Mariazell im Jahre 1938.

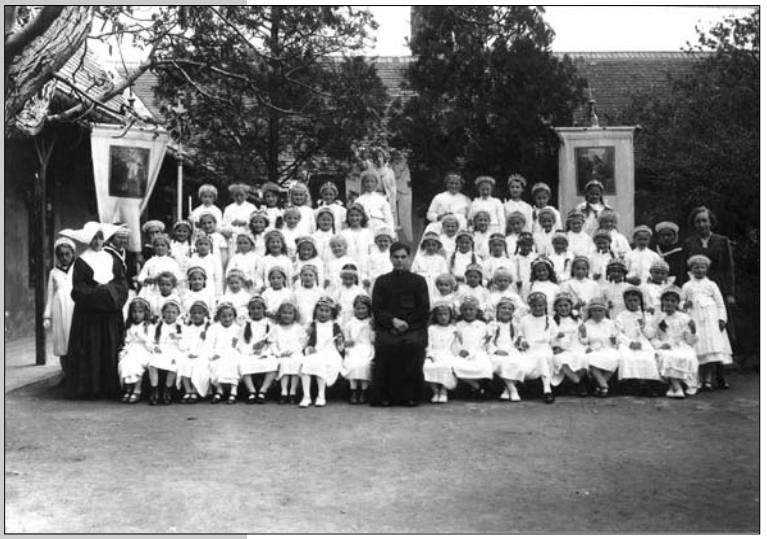

Elsőáldozó leányok 1941-ben, középütt Petró Antal káplán. Osztályfőnökük Irén nővér, tanítónőjük Brunner Mária volt.
Erstkommunikantinnen im Jahre 1941, in der Mitte Kaplan Anton Petró. Klassenleiterin Schwester Irene und Lehrerin Maria Brunner.

Budaörsiek az esztergomi Bazilika előtt, 1941. szeptember 7-én.
Budaörser am 7. September 1941 vor der Basilika in Esztergom/Gran.

Elsőáldozó kisfiúk Petró Antal káplánnal és tanítójukkal, ifjú Szakály Mátyással. Milyen sötét haja volt még akkor a mindenki által szeretett Matyi bácsinak…
Erstkommunikanten mit Kaplan Anton Petró und mit ihrem Lehrer Mathias Szakály, dem Jüngeren. Unser sehr geehrter „Matyi bácsi" hatte damals noch dunkle Haare...

Kindtner Borbála imakönyvvel és rózsafüzérrel. 1927-ben nagyon fiatalon, 18 évesen tüdővészben meghalt.
Barbara Kindtner mit dem Gebetbuch und dem Rosenkranz. Im Jahre 1927 ist sie sehr früh, mit 18 Jahren an Lungenkrankheit gestorben.

A Mária-lányok utolsó útjára kísérik társnőjüket, Tierholt Annát. Már elkezdődtek a bombázások, amikor Anna éppen Pesten tartózkodott. Amikor megszólaltak a szirénák, a megrémült lány leugrott a mozgó villamosról és szörnyethalt.
Anna Tierholt wurde von Marienmädchen auf ihren letzten Weg begleitet. Damals wurde Budapest bombardiert. Anna war gerade in Budapest. Als die Sirenen eingeschaltet wurden, sprang das erschrockene Mädchen aus der fahrenden Strassenbahn. Sie ist sofort gestorben.

Karácsonykor betlehemi színdarabot rendeztek az apácák. Ezen az előadáson – 1939-ben – Mária szerepét (Párkányiné) Bangha Ilona, Szent Józsefét pedig (Bittnerné) Erődi Erzsébet alakította.
Zu Weihnachten wurde das Bethlehemspiel von den Nonnen inszeniert. Bei dieser Aufführung im Jahre 1939 spielte die Rolle von Maria Ilona Bangha (Frau Párkányi) und Elisabeth Erődi (Frau Bittner) stellte den Heiligen Josef dar.

Kindtner Mária – Michaela nővér – az 50. éves jubileumi ünnepségen 1934-ben. Mária Budaörsön született és tanított. Később a Nyitra megyei Németprónára helyezték. Ott is halt meg a háború után egy zárdában.
Maria Kindtner – Schwester Michaela – (von rechts) anlässlich des 50-jährigen Wirkungsjubiläums der Nonnen im Jahre 1934. Maria ist in Budaörs geboren und sie unterrichtete jahrelang auch hier. Später wurde sie nach Németpróna Komitat Nyitra (Neutra) versetzt. Dort ist sie nach dem Zweiten Weltkrieg in einem Kloster gestorben.

Sziromgyűjtés 1944-ben a Papréten.
Blumenpflücken im Jahre 1944 auf der Pfarr-Wiese.

Így készült
a virágszőnyeg.
So wurde der
Blumenteppich
gelegt.

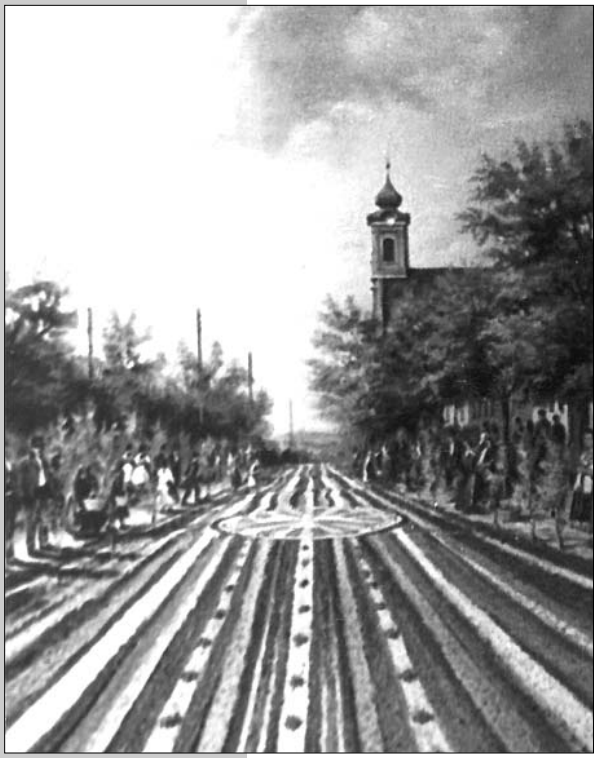

Az Úrnapját a legjelentősebb
egyházi ünnepnek tartották.
A pompás virágszőnyeg elkészítésekor
összefogtak a családok.
Fronleichnam war das bedeutendste Kirchenfest.
Jede Familie half bei der Gestaltung der prächtigen
Blumenteppiche.

A DOLGOS HÉTKÖZNAPOK

Településünk természeti adottságai nem kényeztették el az itt lakókat. A kevés szántóföldön a talaj köves, agyagos volt. Így hát nagy értéket jelentett a termőföld. Ezért amit a víz lemosott a hegyoldalról, azt a gazdák puttonyban vagy kosárban visszahordták.

Jól jövedelmezett azonban a szőlő – később az őszibarack – termesztése. Megélhetést biztosított az állattartás is. Gondozásukhoz a szakértelem apáról fiúra szállt. Az iparral, kereskedelemmel foglalkozók is műveltek földeket, tartottak állatot. Életmódjukat a takarékosság jellemezte.

A rokonok, barátok, szomszédok segítettek egymásnak a szüret, a disznóvágás, a kukoricatörés és a tollfosztás idején. Valódi közösséget jelentett a falu, amelynek előnyeit igyekeztek mindenki számára biztosítani.

TÄTIGE WERKTAGE

Die Budaörser wurden von den natürlichen Verhältnissen der Siedlung nicht verwöhnt. Es gab nur wenige Äcker. Der Boden war steinig und lehmig, darum war der Ackerboden sehr wertvoll. Die Erde, die der Regen von den Bergen abgetragen hatte, wurde von den Weinbauern mit einem flachen Korb „Schwingen" zurückgetragen. Der Weinbau und später auch Pfirsichbau hatten einen schönen Ertrag. Der gute Unterhalt wurde auch von der Viehhaltung gewährt. Zur Haltung der Tiere brauchte man Sachverständnis, das die Väter ihren Söhnen übergaben. Die sich mit Handwerk oder mit Handel beschäftigten, waren nebenbei Weinbauern und hielten Tiere.

Die Lebensweise der Budaörser charakterisierte die Sparsamkeit. Die Verwandten, die Freunde und die Nachbarn halfen einander bei der Weinlese, beim Schlachten, Federschleißen und Maisernte.

Das Dorf war eine wirkliche Gemeinschaft. Diese Gemeinschaft bemühte sich, ihre Vorteile für alle zu sichern.

Grosz József szőlősgazda az 1940-es években.
A világ dolgai iránt érdeklődő, tapasztalt ember folyamatosan képezte magát. Évről évre pontos kimutatást készített a szőlő hozamáról, a barackfák terméséről, a borkészletről. Présházának ivószobájában sok vendég megfordult. Mielőtt Budaörsre ért a front, túladott az összes borán, mert mint katonaviselt ember jól tudta, hogy mivé tudnak válni a lerészegedett katonák. Idős korában is tele volt tervekkel. Szőlőjében 86 évesen érte a végzetes szélütés. Mivel a fiát kitelepítették, végórájában így unokája kezébe kapaszkodott: – Folytasd ott, ahol abbahagytam! – kérte őt utolsó szavaival.

Der Weinbauer Josef Grosz in den 40-er Jahren,
Er interessierte sich für alles, er bildete sich geistig fortdauernd. Von Jahr zu Jahr stellte er eine genaue Statistik von dem Ertrag der Trauben, von der Ernte der Pfirsichbäume und von dem Weinvorrat zusammen. In seiner Weinstube verkehrten viele Gäste. Er verkaufte seinen ganzen Wein, bevor die Front Budaörs erreichte.
Er wusste gut, weil er auch Soldat war, dass die betrunkene Soldaten gefährlich sein können. Bis zum Tod war er voll mit Plänen. In seinem Weingarten, mit 86 Jahren erlitt er einen Schlaganfall. Sein Sohn wurde vertrieben. In seiner letzten Stunde hielt er die Hand seines Enkels fest. „Mach dort weiter, wo ich aufgehört habe!" – bat er ihn mit seinen letzten Worten.

Szüret a Madárhegyen
Grosz József szőlőjében,
a '40-es években.
Weinlese am Vogelberg „Gsachta Berg" bei Josef Grosz in den 40er Jahren.

Nehéz dolga volt az embereknek és a lovaknak, mire a teli kádakat lehozták a Frankhegyről és elvitték a présházakba, a Kőhegyre.
Für die Pferde war es schwer, die vollen Bottiche in die Presshäuser zu fahren, weil die auf dem Berg waren.

Szüret Párkányi Ferenc családjánál, az Odvas-hegy aljában.
Eleink életében meghatározó szerepet játszott a szőlőtermelés, számos családnak tisztes megélhetést biztosított. Az egész évi fáradságos munka gyümölcsét takarították be a szüret alkalmával.
Weinlese bei der Familie Franz Párkányi an dem Fuße des Lochberges. Im Leben unserer Vorfahren spielte der Weinbau eine sehr bedeutende Rolle. Der Weinbau gab vielen Familien guten Unterhalt. Die schwere Arbeit im Weingarten wurde mit der Weinlese gekrönt.

Aratók az 1900-as évek elején.
Schnitter um die Jahrhundertwende.

Így hozták le a hegyről az egész napos munka után az őszibarackot, a szőlőt.
A batyu négy sarkát összefogva, abban vitte kisbabáját a mamája munkába menet. A szőlőben egy fára akasztotta, ott himbálódzott. Ha a csecsemő sírt, anyukája megszoptatta.
So wurden die Pfirsiche, die Trauben nach der Arbeit von den Bergen hinunter getragen. Die vier Zipfel des Bündels „Hutschapingl" wurden zusammengehalten. Im „Hutschapingl" trug die Mutter ihr Kleinkind, wenn sie in die Arbeit ging. Im Weingarten hängte sie das Bündel auf einen Baum. Dort schaukelte das „Pingl". Wenn das Säugling weinte, säugte es die Mutter.

Lányok-asszonyok válogatják, osztályozzák a budaörsi hegyoldalak aranyát, az őszibarackot. Az őszibaracktermelés az 1920-as évektől kezdődően páratlan diadalt aratott. Vagonszámra szállították Európa nagyvárosaiba, de jutott a pesti piacokra is. Ki háton kosárban, ki lovaskocsin, kerékpáron, később a HÉV-vel, busszal szállították. A kép Herwert Orbán kocsmája udvarán készült 1935-ben. Itt volt a Lencz-testvérek begyűjtőhelye. Saját építésű hűtőházaikban tárolták, majd ládákba rakták és másnap reggel már a bécsi piacon is vásárolhatták a zamatos gyümölcsöt.

Die Frauen und die Mädchen sortieren und verpacken das Gold der Budaörser Berge - die Pfirsiche. Von den 20er Jahren hatte sich der Pfirsichbau in Budaörs sehr dynamisch entwickelt. Zahlreiche Güterzüge mit Pfirsich beladen wurden aus Budaörs ins Ausland, direkt in die Großstädte Europas geliefert. Aber man konnte sie auch auf den Budapester Märkten verkaufen. Die Früchte wurden auf dem Rücken, in den Körben, mit dem "Federwagen", mit dem Fahrrad, später mit der Vorortsbahn „HÉV" oder mit dem Bus nach Budapest geliefert. Die Aufnahme wurde im Jahre 1935 auf dem Gasthaushof Herwerth gemacht.Hier gab es eine Sammelstelle der Lencz-Brüdern. Sie hatten auch ein kleines Obstkühlhaus auf dem Bahnhof in Budaörs. Von da wurden die Pfirsiche weiter geliefert. So konnte man das Obst am nächsten Tag sogar auf dem Wiener Markt kaufen.

Budaörs egyik híres üzeme volt a Hölle János Márton által 1852-ben alapított pezsgőgyár, amelynek évi 200 ezer palackjából Ausztriába és Olaszországba is szállítottak.

Eine ber□hmte Sektfabrik von Johann Martin Hölle, gegründet 1852, sie lieferten järlich 200 Tausend Flaschen, auch nach Österreich und Italien.

Tollfosztás Hauseréknál.
Federschleißen bei der Familie Hauser.

A tollfosztást követő áldomás a Hauser-családnál a mai Esze Tamás utcában, 1940-ben. Hagyományosan gulyáslevest és süteményt tálalt fel ilyenkor a háziasszony a segítő rokonoknak, ismerősöknek.
Utána jóízű borozgatás következett...
Nach dem Federschleißen hielt die Familie Hauser im Jahre 1940 in der heutigen Esze Tamás Strasse einen Festschmaus. Bei solcher Gelegenheit kochte die Hausfrau den helfenden Verwandten und Bekannten gewöhnlich eine Gulaschsuppe und bot Kuchen an. Nach dem Essen tranken sie Wein...

… és még táncra is perdültek.
... und sie tanzten sogar.

A tollfosztás téli elfoglaltság volt. Jó szórakozást, kellemes időtöltést, hasznos együttlétet jelentett az asszonyoknak.
Das Federschleißen war eine Winterarbeit. Diese Gelegenheit bedeutete für die Frauen eine gute Unterhaltung, einen gemütlichen Zeitvertreib und ein vorteilhaftes Zusammensein.

Tollfosztás a Zengl-családnál a Zigeuner (a mai Vasvári Pál) utcában. Közülük már csak Halmai néni él Budaörsön. A tollfosztás sokszor éjfélbe nyúlt, több napig is eltartott.
Federschleißen bei der Familie Zengl in der Zigeuner (heutigen Vasvári Pál) Strasse. Von ihnen lebt nur Frau Halmai in Budaörs. Das Federscheißen dauerte oft oder auch mehrere Tage lang.

Jelentős esemény volt a téli hónapokban a disznóvágás. A húst lesózták, pácolták, felfüstölték, így tartósították.
In der Winterzeit war das Schweineschlachten (Abstechen) ein bedeutendes Ereignis.
Das Fleisch wurde gesalzt, gebeizt und geselcht – so wurde es frischgehalten.

Drixler Leopold (sz. 1875) jó hírű asztalosmester, két segédjével és két inasával. Műhelyében sok szép bútor készült a budaörsi lányok stafírungjába. Családjának nem voltak anyagi gondjai.
Der bekannte Tischlermeister Leopold Drixler (geb. 1875) mit zwei Gesellen und zwei Lehrlingen. In seiner Werkstatt wurden sehr viele schöne Möbelstücke zur Ausstattung der Budaörser Mädchen hergestellt. Seine Familie hatte keine Nahrungssorgen.

A budaörsi lányok férjhezmenés előtt a főváros üzemeibe jártak dolgozni. Képünkön textilgyári munkásnőket látunk.
Die Budaörser Mädchen gingen oft vor ihrem Heiraten in die Budapester Fabriken arbeiten. Diese Frauen arbeiteten in der Textilfabrik.

Regruták. Az 1919-ben született, katonának besorozott fiatalok.
Rekruten, die im Jahre 1919 geboren sind.

Az 1921-ben született fiatalok sorozása. Az újoncokat nagy mulatozás közepette a Luncz-kocsmában búcsúztatták.
Musterung der Jungen vom Jahrgang 1921. Man verabschiedete sich von den Rekruten mit großer Belustigung im Luncz Gasthaus.

Budaörsi regruták 1944-ben a Joósz-kocsma udvarán, a mai Dózsa György utcában. Az ajtóban a kocsmárosné, Joósz Jánosné áll.
Die Budaörser Rekruten auf dem Joósz Gasthaushof an der Ecke der heutigen Dózsa György Strasse im Jahre 1944. An der Tür steht die Wirtin Frau Joósz.

Ők mindannyian 1880-ban születtek – ezen a képen 50 évesek.
Sie sind alle im Jahre 1880 geboren. Auf dem Bild sind sie 50 Jahre alt.

Az ötvenévesek találkozója 1933-ban.
Das Treffen der 50 Jährigen im Jahre 1933.

GYERMEKNEVELÉS, OKTATÁS

Elődeink jól tudták, hogy fáradságos munkájuk gyümölcsét csak úgy élvezhetik, ha utódaikra, gyermekeikre nagy gondot fordítanak. Mert ha erkölcsösen, vallásos szellemben nevelik, taníttatják őket, akkor a kisebb-nagyobb közösségekben mindazt el tudják sajátítani, ami a továbbéléshez, az alkotó tevékenység kiteljesedéséhez szükséges lehet számukra.

Akkoriban két iskola működött Budaörsön: a fiúiskola a mai Esze Tamás utcai régi épületben, a leányiskola a mai Posta helyén. A leányiskolát és az óvodát az Irgalmas Nővérek, apácák vezették. Az iskolai tevékenység része volt a kulturális élet, a művelődés, az önmegvalósítás megannyi formája.

KINDERERZIEHUNG, UNTERRICHT

Unsere Vorfahren wussten gut, die Früchte ihrer mühsamen Arbeit können sie nur so genießen, wenn sie ihre Kinder mit großer Sorgfalt erziehen.

Wenn die Kinder in einem religiösen Geist erzogen werden, dann können sie sich in einer kleineren und größeren Gemeinschaft alles aneignen, das sie zu einem erfolgreichen Leben zur Entfaltung einer schöpferischen Arbeit brauchen können.

Damals hatte Budaörs zwei Schulen, die Knaben- und die Mädchenschule. Das Gebäude der Knabenschule befindet sich auch heute in der Esze Tamás Strasse. Die Mädchenschule betätigte sich im Gebäude der heutigen Post. Die Mädchenschule und der Kindergarten wurden von den Nonnen geleitet.

Das kulturelle Leben, die Bildung und die zahlreichen Formen der Selbstbildung gehörten auch zu den Schultätigkeiten.

Gyerekek 1937-ben, bal oldalt Szigeti Mici.
Valamikor a kislányok rongybabával játszottak,
a kisfiúk pedig rongylabdát rugdaltak.
Kinder im Jahre 1937. Links Mici Szigeti. Damals spielten
die Mädchen mit Stoffpuppen und die Buben mit Stoffbällen.

A Zengl-fiúk: József 1922-ben, Antal 1924-ben,
János 1926-ban született. Mindhárman a régi
temetőben nyugszanak, Budaörsön.
A középen álló Jánoskát öltözéke alapján így
emlegették gyermekei: „Amikor az apu még kislány
volt", mert hogy a kisfiúk is alul nyitott ruhát hordtak
a szobatisztaságig.
Die Zengl Jungen. Josef ist im Jahre 1922, Anton ist im
Jahre 1924, Johann ist im Jahre1926 geboren. Sie alle
ruhen auf dem Alten Friedhof. Johann, der in der Mitte
steht, wurde von seinen Kindern wegen seiner Kleidung so
erwähnt - „als Vati noch ein Mädchen war." Die Buben
trugen unten offene Leibchen bis zur Stubenreinheit.

Női szent szobra az Irgalmas Nővérek zárdájában az 1920-as években.
Eine Heilige im Kloster um 1920.

Az apácák óvodát is működtettek a leányiskolában. Az 1924-ben készült képen középen Kindtner Máriát, Michaela nővért látjuk. Bal oldalon az első sorban Elsässer Mihályka hegedűvel, aki 15 évesen a Dunába fulladt.
Die Nonnen leiteten einen Kindergarten in der Mädchenschule. Auf der Aufnahme, die im Jahre 1924 gemacht wurde, kann man Maria Kindtner - Schwester Michaela sehen. In der ersten Reihe links sitzt Michael Elsässer mit der Geige, der mit 15 Jahren in der Donau ertrunken ist.

Ezek a gyerekek 1928-ban jártak óvodába. Az ő előadásukat láthatjuk a képen.
Diese Kinder besuchten im Jahre 1928 den Kindergarten. Ihre Vorstellung kann man auf dem Bild sehen.

Óvodás leánykák.
Mädchen in dem Kindergarten.

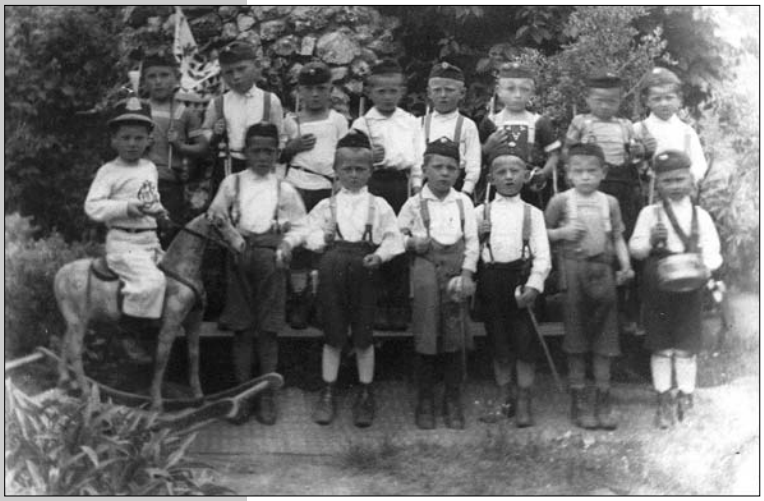

Évzáró ünnepély az óvodában az 1940-es évek elején.
Schlussfeier im Kindergarten in den 40er Jahren.

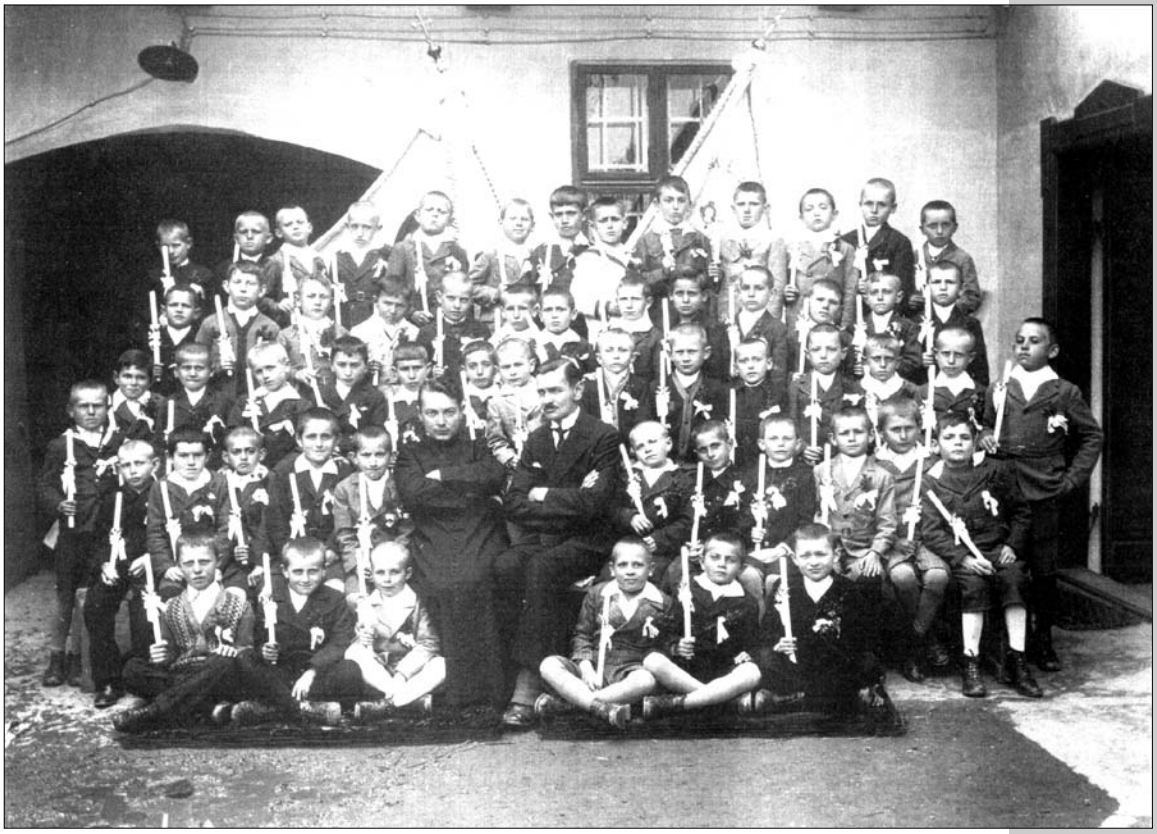

Elsőáldozó fiúk az 1930-as években,
Kubics (Havasi) Ferenc tanítóval és Mayer Ernő káplánnal.
Erstkommunikanten in den 30er Jahren
mit Lehrer Franz Kubics (Havasi) und mit Kaplan Ernst Mayer.

Névsorolvasás a litánia
után a leányiskola
udvarán, utána
következett a játék.
A kép az 1940-es
években készült.
Nach der Litanei war der
Namensaufruf
auf dem Mädchenschulhof.
Danach kam das Spiel.
Das Foto wurde in den
1940-er Jahren gemacht.

Kisiskolás fiúk.
Schüler auf dem Schulhof.

Színielőadás a leányiskolában, 1920 körül.
A kislányok közül többen is magyar ruhában szerepeltek.
Eine Bühnenvorstellung in der Mädchenschule um 1920. Einige Mädchen traten in der ungarischen Tracht auf.

III-IV. osztályosok 1920-ban. A fényképezés általában az őrzőangyal „szárnyai alatt” történt.
3-4 Klässler im Jahre 1920.
Die Fotografierung wurde im allgemeinen „unter den Flügeln” des Schutzengels gemacht.

A fiúiskola III. osztálya 1920-ban.
Die dritte Klasse in der Knabenschule im Jahre 1920.

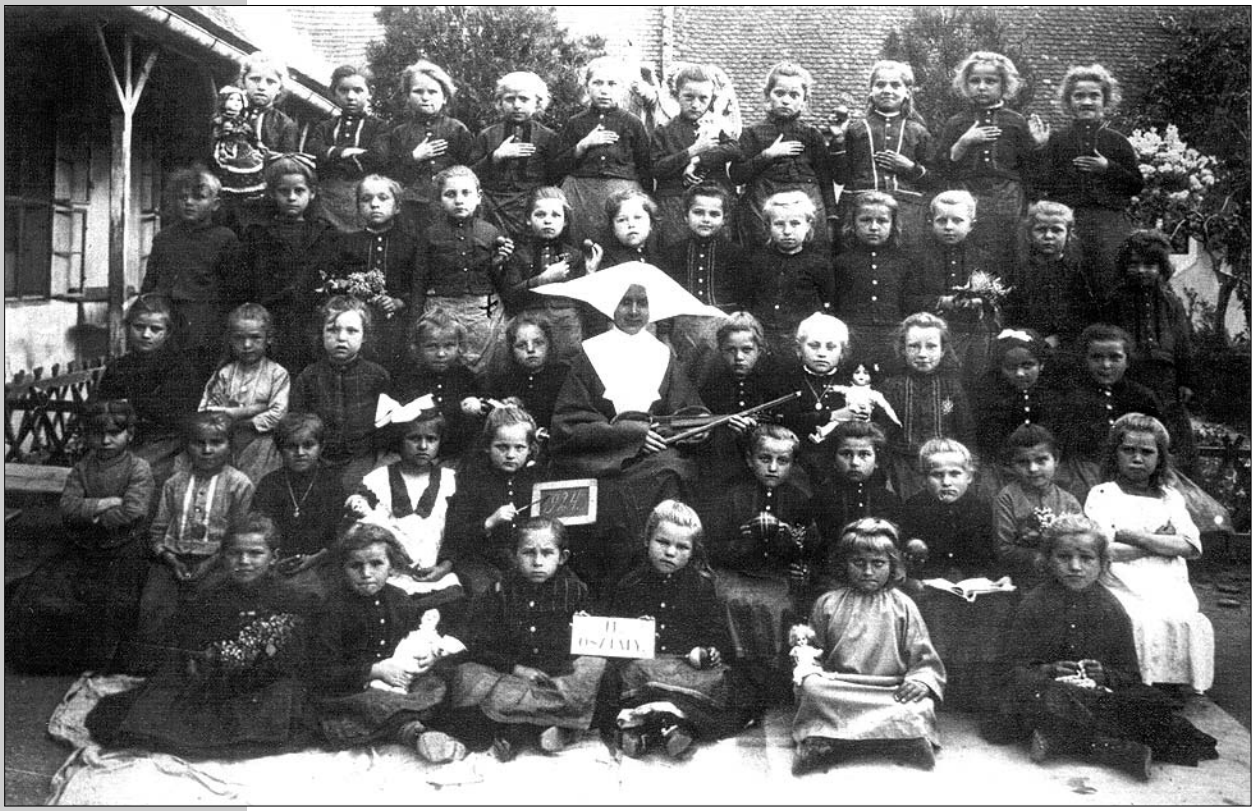

A II. osztályos leányok Róza nővérrel. A felvétel 1924-ben készült az 1915/16-ban született budaörsi kislányokról.
Die Mädchen in der zweiten Klasse mit Schwester Rosa. Die Aufnahme wurde von dem Jahrgang 1915/16 im Jahre 1924 gemacht.

Az 1925-ben született korosztály tanítónőjükkel, Szabó Zsuzsannával.
Im Jahre 1925 geborene Kinder mit ihrer Lehrerin, Susanna Szabó.

Iskolai leányosztály 1934-ben, Theofrida nővérrel.
Mädchenschulklasse mit Schwester Theofrida im Jahre 1934.

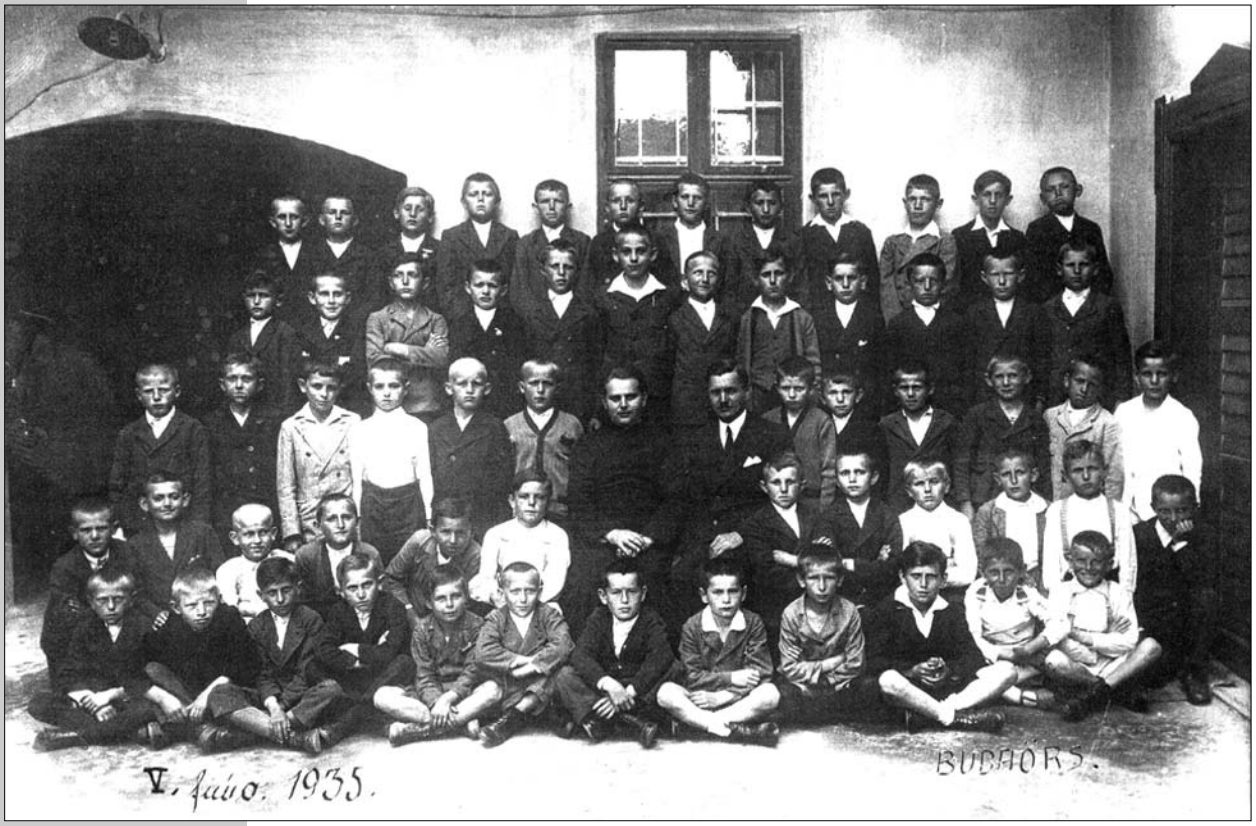

Fiúosztály 1935-ben, Kubics (Havasi) Ferenc tanítóval és Kreisz Mihály káplánnal.
Bubenklasse 1935 mit Lehrer Franz Kubics (Havasi) und mit Kaplan Michael Kreisz.

Róth Antal a Budaörsi Magán Polgári Iskolába járt. Egyensapkáján az iskola jelvénye látható.
Anton Róth besuchte die Budaörser Privat Bürgerschule. An seiner Schulmütze kann man das Schulabzeichen sehen.

A fiúiskola egykor a mai Esze Tamás utcai épületben működött. Ezen a képen Szauter Károly káplánt és Csermely Géza tanítót látjuk.
Die alte Knabenschule war damals in dem heutigen Gebäude in der Esze Tamás Strasse. Auf diesem Bild sind Kaplan Karl Szauter und Lehrer Geisa Csermely.

Polgári iskolát végzett leányok tanárnőjükkel, Mészáros Gabriellával a második világháború után.
Die Mädchen besuchten die Bürgerschule. Auf diesem Bild kann man sie mit ihrer Lehrerin Gabriella Mészáros nach dem Zweiten Weltkrieg sehen.

Az 1936-os betegápolási tanfolyam résztvevői. Az első sorban középen ülnek: Dr. Schäffer Mihály orvos és Szakály Mátyás iskolaigazgató.
Die Teilnehmer des Krankenpflegekurses 1936. In der ersten Reihe in der Mitte sitzen Doktor Michael Schäffer und Schuldirektor Matthias Szakály.

A HAZÁT SZOLGÁLTÁK

Derék elődeink szívvel-lélekkel szolgálták magyar hazájukat, katonai szolgálatuk idején számosan szereztek elismerést szűkebb közösségüknek is, s ha a sorsuk úgy hozta, sok magyarországi német igaz magyar emberhez méltóan áldozta fel életét a Hazáért. Emlékü-ket őrzik és hirdetik a Templomkertben álló világháborús hősi emlékművek is. Albumunk e fejezete is az egykori katonákat örökíti meg.

SIE DIENTEN DEM VATERLANDE

Unsere braven Vorfahren dienten von ganzem Herzen der ungarischen Heimat. Viele Männer bekamen in der Dienstzeit Anerkennung. Wenn das Schicksal es gebracht hat, opferten sich viele ungarn–deutsche Männer für das Vaterland. Ihre Andenken bewahren und zeigen auch die Kriegerdenkmäler neben der Kirche. Dieses Kapitel unseres Albums ist auch eine Achtung.

A Grosz-testvérek – József (sz. 1880) és János (sz. 1879) – az Osztrák–Magyar Monarchia katonáiként. A tényleges katonai szolgálatuk idején, 1902-ben határvadászok voltak Stájerországban.

Die Brüder Grosz – Josef (geb.1880) und Johann (geb.1879) – als Soldaten der Österreichisch – Ungarischen Monarchie. Während ihrer Dienstzeit (1902) waren sie in der Steiermark als Grenzjäger.

Michelberger Mihály és felesége, Michelberger Borbála (névrokonok voltak) a 20. század első éveiben. Négy gyermekük korán árvaságra jutott, mert édesapjuk fiatalon, tüdőgyulladásban meghalt.
Michael Michelberger und seine Frau Barbara Michelberger (sie waren nur Namensvetter) um die Jahrhundertwende. Ihre vier Kinder blieben früh in Waisenstand, weil der Vater an Lungenentzündung gestorben ist.

Eberhardt János kőműves és földművelő. Az első világháborúban az olasz fronton volt katona. Felesége Ritter Mária volt, 12 gyermekük született. (Ifjúkori képe a 25. oldalon látható.)
Johann Eberhardt war Maurer und Bauer. In dem Ersten Weltkrieg diente er an der italienischen Front. Seine Frau war Maria Ritter. Sie hatten zwölf Kinder.

A „boldog békeidők” emléke 1910-ből. Bal oldalon áll Deigner Jakab, mellette Bader György, bal oldalon ül Grosz József, jobbra tőle Bader (Kusz) András. A szépen kunkorodó bajusznak egy titka volt: éjszakára bajuszkötővel kellett felkötni.

Erinnerung an die „glücklichen Friedenszeiten” aus 1910. Von links steht Jakob Deigner, von rechts Georg Bader. Von links sitzt Josef Grosz, von rechts Andreas Bader (Kusz). Der schönzwirbelnde Schnurrbart hatte ein Geheimnis: man musste ihn in der Nacht mit einem Schnurrbartbinder befestigen.

Grosz József szakaszvezető (bal oldalt ül) háborús sérüléseit a hadikórházként működő törökbálinti szanatóriumban gyógyították, 1915-ben. Majd visszaküldték a frontra, ahol újból megsebesült.
Die Kriegsverwundung des Zugführers Josef Grosz (sitzt von links) wurde 1915 im Sanatorium in Großturwall, das damals als Kriegshospital funktionierte, geheilt. Nach der Heilung musste er wieder an die Front zurückkehren, wo er noch einmal verletzt wurde.

Fültz Mária és Tagscherer János esküvői képe 1943-ban készült.
Hochzeitsbild von Maria Fültz und Johann Tagscherer im Jahre 1943.

Fültz Jakab – Mária nagybátyja – az első világháborúban.
Jakob Fültz – Marias Onkel – in dem Ersten Weltkrieg.

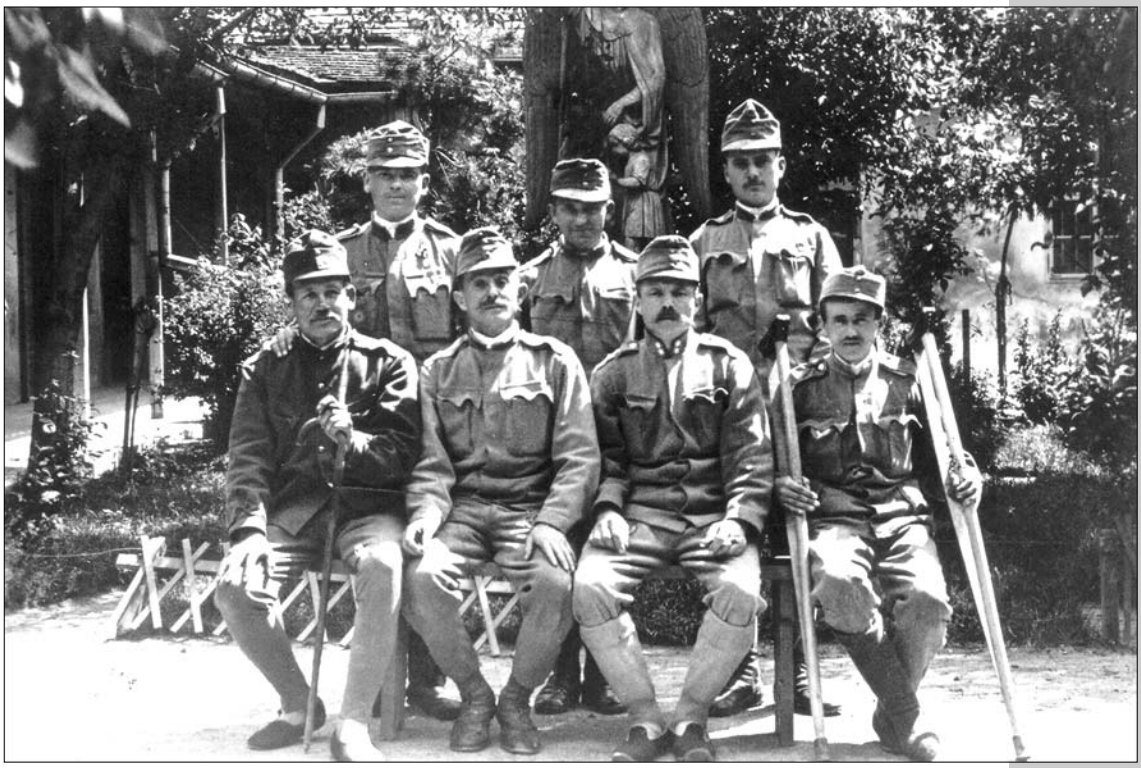

Ezek a férfiak már megjárták a világháború poklát. A fénykép 1915-ben készült a leányiskola udvarán. A jobb szélen ülő Ritter Lőrinc lába a fronton megfagyott. Az orvosok amputálni akarták, de ő nem egyezett bele. Többször megoperálták, de élete végéig sánta maradt. Családjával együtt 1946-ban kitelepítették.

Diese Männer waren schon in der Hölle des Ersten Weltkrieges.
Das Foto wurde im Jahre 1915 auf dem Hof der Mädchenschule aufgenommen.
Der Fuß von Lorenz Ritter (sitzt von rechts) ist an der Front verfroren.
Die Ärzte wollten seinen Fuß amputieren, aber er weigerte sich.
Er wurde mehrmals operiert, mußte aber bis zu seinem Tod hinken.
Er wurde mit seiner Familie 1946 vertrieben.

A férfiak hazalátogattak a frontról (1916). Balra Oszterczíel Pál és kislánya, mellette a sógora, Herczog György. Mögöttük a Herczog-nővérek: Mária (Pál felesége), Teréz és Róza.
Die Männer kamen von der Front nach Hause zum Besuch (1916). Links ist Paul Oszterczíel mit seiner Tochter neben ihm ist sein Schwager Georg Herczog. Hinten stehen die Herczog Schwestern Maria (Pauls Frau), Theresia und Rosa.

Az Oszterczíel-házaspár első gyermekükkel, Rózával 1917-ben. Oszterczíel Pál édesapja korai halála után, 18 éves korában átvette apja férfiszabó műhelyét, majd később Budapesten vendéglőt nyitott.
Das Ehepaar Oszterczíel mit dem ersten Kind Rosa im Jahre 1917. Nach dem frühen Tod des Vaters übernahm der 18 jährige Paul Oszterczíel die Herrenschneiderwerkstatt. Er öffnete aber später ein Gasthaus in Budapest.

Budaörsi ifjak 1937. január 6-án.
Álló sor balról: Kreisz János, Dr. Keusch János, Niedermeyer Pál, Kruck Antal. Ülő sor: Weber István, Hauser József, Faludi (Feldhoffer) János. Kreisz János foglalkozása pék volt, Kruck Antalnak festékboltja volt, Hauser József lett később a leányiskola igazgatója.

Budaörser Jugend am 6. Januar 1937.
Von links stehen: Johann Kreisz, Dr. Johann Keusch, Paul Niedermeyer, Antal Kruck.
Sitzende Reihe: Stefan Weber, Josef Hauser, Johann Faludi (Feldhoffer). Johann Kreisz war Bäcker, Antal Kruck hatte ein Farbstoffgeschäft. Josef Hauser wurde später der Direktor der Mädchenschule.

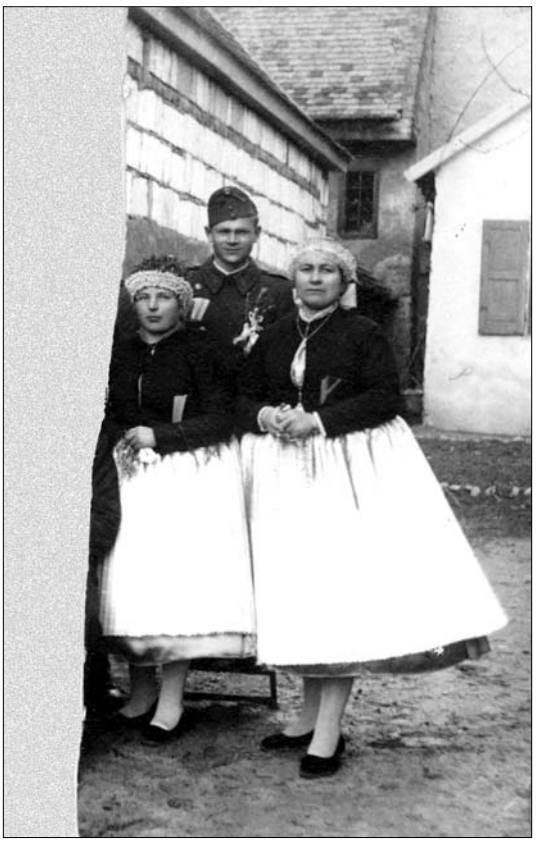

Bal oldalon áll a menyasszony, Krammer Teréz. Jobb oldalon az első koszorúslány Konrád Magdolna, mögöttük kísérője, Schultz János.
A kép 1944. január 26-án készült.
Auf der linken Seite steht die Braut Theresia Krammer. Auf der rechten Seite ist die erste Kranzjungfer Magdalena Konrád, hinten steht ihr Begleiter Johann Schultz. Die Aufnahme wurde am 26. Januar 1944 gemacht.

A HELYI NÉPVISELET

Elődeink nagy gondot fordítottak életkörülményeikre, megjelenésükre, öltözködésükre. A helyi népviseletet viselőkről szakértő szemmel azonnal meg lehetett állapítani, hogy budaörsi, mert gondosan ügyeltek a legapróbb részletekre is. A helybéli és az alkalmi fotográfusok masinái előtt csak úgy jelentek meg, mintha „skatulyából húzták volna elő őket". Az album e fejezete híven tükrözi a népviseleti hagyományokat és emléket állít mindazoknak, akik oly büszkén viselték.

DIE VOLKSTRACHT IN BUDAÖRS

Unsere Vorfahren achten sehr auf ihre Lebensverhältnisse, Erscheinung und Kleidung. Die Budaörser Tracht konnte man leicht erkennen, weil die Budaörser auf die winzigsten Einzelheiten peinlich achten. Vor den Fotoapparaten der Einheimischen- oder Wanderphotographen erschienen sie nur dann, wenn alles genau stimmte. Dieses Kapitel des Albums zeigt ein treues Bild von der Volkstracht und erinnert an diejenige, die diese Kleidungsstücke damals so stolz trugen.

Ritter nagymama – ez olvasható a kép hátoldalán. Több adatot nem tudunk róla. A különlegesen megkötött kendőből arra következtethetünk, hogy a 19. század végén készült a kép.
Die Großmutter Ritter. Man kann diese Aufschrift auf der Rückseite des Fotos lesen. Wir wissen von ihr nichts mehr. Aber wir können aus dem besonderns schön gebundenen Kopftuch folgern, dass die Aufnahme am Ende des 19. Jahrhunderts gemacht wurde.

Kindtner Anna hagyományos budaörsi viseletben, sok szoknyában, ramburgi köténben, ünnepi vállkendővel a 19. század végén.
Anna Kindtner in traditoneller Budaörser Tracht, in vielen Röcken mit gemangelter Ramburger Schürze und in festlichem Halstuch des 19. Jahrhunderts.

Drixler Mária a 19. század végén. Később Müller Ferenchez ment feleségül.
Maria Drixler am Ende des 19. Jahhunderts. Später heiratete sie Franz Müller.

A fess fiatalember nevét nem őrzi már sem írás, sem emlékezet.
De fényképe még megvan a családi emlékek között.
Den Namen des feschen jungen Mannes bewahrt weder die Schrift noch die Erinnerung. Aber sein Foto befindet sich noch unter den Familienandenken.

Vogl János és felesége, Schultz Teréz a 20. század első éveiben. A leány jómódú szülei ellenezték a házasságot, mert a fiú vagyontalan szolgalegény volt. Emiatt csak szerény lakodalmat tartottak.
Johann Vogl und seine Frau Theresia Schultz am Anfang des 20. Jahrhunderts. Die reichen Eltern des Mädchens waren gegen die Heirat, weil der Mann ein besitzloser Knecht war. Deswegen machten sie eine bescheidene Hochzeit.

Elsässer Mária, aki családjával a Kőhegyen lakott. Szülei korán elhaltak. Hét gyermekük közül Mária volt a legidősebb, aki önfeláldozóan nevelte testvéreit.
Maria Elsässer. Mit ihrer Familie wohnte sie auf dem Steinberg. Ihre Eltern sind früh gestorben. Maria war die Älteste von den sieben Kindern, die sie aufopferungsvoll großzog.

Hess Márton kovács és földművelő (sz. 1866-ban). Mint vándorló iparoslegény megjárta Ausztriát. Később Schuszter Annát vette feleségül. Mindketten Németországban lettek eltemetve.
Schmied und Bauer Martin Hess (geb. 1866.) war in Österreich als Wandergeselle. Später heiratete er Anna Schuszter. Beide wurden in Deutschland beerdigt.

Ruckmichné Schultz Katalin rokongyerekekkel.
A kislányok félkötényt, a kisfiúk hosszút hordtak.
Frau Ruckmich geb.Katharina Schultz mit ihren Verwandtenkindern. Die Mädchen trugen Halbschürzen und die Jungen hatten Brustschürzen.

Gosolits Antal (sz. 1899) a katonaságnál altiszt lett, ezért nevét Gallaira magyarosította.
Anton Gosolits (geboren im Jahre 1899). Er wurde Unteroffizier, darum magyarisierte er seinen Namen auf Gallai.

Szattelberger Jakab és felesége, Herczog Borbála. Jakab szépszál termete miatt koronaőrként szolgált. Leszerelése után gazdálkodott: a négy ló, a tíz tehén, a földek és a szőlők sok munkát adtak, tisztes megélhetést biztosítottak. Építőanyagot is szállított Budafokról. Olyan ember volt, aki „egy fillérből kettőt tudott csinálni".

Jakob Szattelberger und seine Frau Barbara Herczog. Jakob war ein sehr hochgewachsener Mann, darum wurde er zum Kronwächter gewählt. Nach seiner Abrüstung trieb er Landwirtschaft. 4 Pferde, 10 Kühe, Weingärten, Felder gaben ihm viel Arbeit und Unterhalt. Er lieferte auch Baumaterial aus Promontor. Er war ein so geschickter Mann, dass er „aus einem Heller zwei machen konnte."

Eleink életét megkeserítették a háborúk.
Minden gond és baj az édesanyákra szakadt,
ha az apa életét vesztette valahol a fronton.
Szailer Ferencné hathetes kisfiával készült képét
kiküldte a férjének, aki csak fényképről láthatta
gyermekét, mert többé nem jött haza. Senki sem tudja,
hogy hol fedi sírhalom. A tragédia ismétlődött,
mert a kisfiú nagyapja az első világháborúban esett el.
Négy gyermeküket özvegye egyedül nevelte fel. Szailer
István és Szailer Ferenc neve az első és
a második világháborús emlékműveken olvasható
a Templomkertben.

Das Leben unserer Vorfahren wurde durch die Kriege verbittert. Wenn der Vater irgendwo in der Front umkam, musste die Mutter für alles allein sorgen. Frau Szailer schickte dieses Foto ihrem Mann, auf dem sie mit ihrem sechswöchigen Sohn zu sehen ist. Der Vater konnte seinen Sohn nur anhand des Bildes kennenlernen. Er kam nicht mehr nach Hause. Niemand weiß, wo sein Grabhügel ist. Die Tragödie wiederholte sich, da der Großvater des Jungen schon in dem Ersten Weltkrieg gestorben war. Seine Witwe zog die vier Kinder alleine groß. Die Namen beider Franz Szailer kann man auf den Heldendenkmälern des Ersten und des Zweiten Weltkrieges lesen.

Oszterczíel Pál és Herczog Mária esküvői képe 1911. szeptember 14-én készült.
Hochzeitsfoto von Paul Oszterczíel und Maria Herczog am 14. September 1911.

Az örömanya boldogsága háromszoros: a Schuszter-lányok – Róza, Magdolna és Teréz – egy napon mentek férjhez 1920-ban.
Das Glück der Brautmutter ist dreifach. Die Schuszter-Mädchen Rosa, Magdalena und Theresia heirateten am gleichen Tag im Jahre 1920.

Főzőasszonyok egy esküvőről.
Köchinnen auf einer Hochzeit.

Schultz Anna 1898-ban. Később Kindtner Mátyás vette feleségül. Megtaláljuk őt a gyűjteményben egy 17 évvel későbbi felvételen (35. oldal), ahol nyolc gyermeke veszi körül.
Anna Schultz im Jahre 1898. Später heiratete sie Mathias Kindtner. Man kann sie noch einmal in dieser Sammlung sehen (Seite 35). Dieses Foto wurde 17 Jahre später gemacht, wo sie von acht Kindern umgeben ist.

Róth Brigitta sváb népviseletben 1914-ben, 16 éves korában. Később Ritter József fűszereshez ment feleségül. őket is kitelepítették.
Brigitta Róth um 1920 in der Tracht. Später heiratete sie Josef Ritter, den Greißler. Sie wurden auch vertrieben.

Eberhardt Anna menyasszonyi ruhában, 1930 körül. Koszorúkötő volt a mestersége, így nagyon sok menyasszonynak és elsőáldozó kislánynak ő készítette a koszorúját.
Anna Eberhardt im Brautkleid um 1930. Ihr Beruf war Kranzbinder. Sie machte für viele Bräute und Erstkommunikantinnen Kränze.

Winkler Katalin (sz. 1884) ünneplőben. Szattelberger Konráddal kötött házasságot. Két fiú- és két leánygyermekük született.
Katharina Winkler (geb. 1884) in festlicher Tracht. Sie heiratete Konrad Szattelberger. Sie hatten zwei Töchter und zwei Söhne.

A két barátnő – Konrád Magdolna és Szabó Anna – együtt mentek el egy budafoki fényképészhez 1943. április 5-én. Mindketten azt a ruhájukat vették fel, amelyben a templomba szoktak járni. Napjainkban Anna Németországban él, Magdolna – Zengl Jánosné, Léni néni – pedig Budaörsön.

Die zwei Freundinnen Magdalena Konrád und Anna Szabó gingen am 5. April 1943 zu einem Fotografen Promontor/Budafok nach. Sie zogen diese Festtagskleidung an, in der sie auch in die Kirche gingen. Heute lebt Anna in Deutschland, Magdalena, Frau Zengl „Léni néni" wohnt in Budaörs.

Elsässer Mária húszéves korában, a '40-es évek elején. Később Pauler Andráshoz ment feleségül. Napjainkban Németországban él.(Esküvői képük a 43. oldalon látható.)
Die 20 jährige Maria Elsässer am Anfang der 40er Jahren. Später heiratete sie Andreas Pauler. Heute lebt sie in Deutschland. (Ihr Hochzeitsfoto ist auf Seite 43)

A 16 éves Berger Mátyás a hagyományos lövészöltözetben. Kalapján viaszvirágból készült, szalaggal díszített csokor.
Der 16jährige Mathias Berger in der gewöhnlichen Schützen-Uniform. Sein Hut ist mit einem Wachsblumenbusch mit Schleifen geziert.

Színdarab a ‘40-es évek elején.
Közülük még Bittnerné Erődi Erzsébet és
Luntzné Ringler Magdolna itt élnek Budaörsön.
Eine Theaterstück in den 40er Jahren.
Frau Bittner geb. Elisabeth Erődi und Frau Luntz geb.
Magdalena Ringler leben auch heute in Budaörs.

Szattelberger Anna és barátnője,
Konrád Mártonné Elsässer Mária (balról),
1925 körül.
Anna Szattelberger und ihre Freundin, Frau Konrád
geb. Maria Elsässer von links um 1925.

Tóth Mária magyar népviseletben, 1939-ben. Napjainkban Németországban él.
Maria Tóth in ungarischer Tracht im Jahre 1939. Heute lebt sie in Deutschland.

Hess Teréz koszorúslány két kísérőjével, Bader Györggyel és Rutterschmidt Ducival. A legények rozmaringcsokrot viseltek. A rozmaring elkísérte a budaörsieket a születéstől a halálig.
Theresia Hess Kranzjungfer mit ihren zwei Begleitern Georg Bader und Duci Rutterschmidt. Die Burschen trugen Rosmarinsträussel. Die Budaörser begleitete der Rosmarin von der Geburt bis zum Tod.

Kindtner Mátyás és Stammel Teréz esküvői képe 1942-ből. Az ifjú férjet hamarosan elvitték a háborúba. A Don-kanyarban hősi halált halt, jeltelen sírban pihen. A feleségét kislányával együtt kitelepítették Németországba. Nem ment többé férjhez.
Hochzeitsfoto von Mathias Kindtner und Theresia Stammel aus 1942. Der junge Mann wurde in kurzer Zeit als Soldat einberufen. Am Don-Knie ruht er in einem namenlosen Grab. Seine Frau mit Tochter wurden nach Deutschland vertrieben. Die Frau heiratete nicht mehr.

Schmidt József és Stammel Anna esküvője. A jegyespárt Anna Mária-lány társai veszik körül. A kép 1943 körül készült.
Hochzeitsfoto von Josef Schmidt und Anna Stammel. Das Brautpaar ist von Marienmädchen, die Kameradinnen von Anna waren, umgeben. Die Aufnahme wurde um 1943 gemacht.

KÖZÉLET, EGYLETEK

A települést fejlett, demokratikus közéletiség jellemezte. A hasonló érdeklődésűek egyletekbe, egyesületbe tömörültek, a saját soraikból megválasztották vezetőiket, megszervezték a falu életét. Az idősebbek úgy tartják, hogy amit a lányoknak a Mária Egyesület jelentett – hasznos, értelmes időtöltést –, az a fiúk számára a sport és a Levente intézménye volt.

Népszerűek voltak a muzsikusbandák, közülük is messze földön híres volt a Hess-zenekar, szinte minden jelentős rendezvényre őket hívták.

A Lyra-dalkör hagyományai napjainkban is tovább élnek, ma is működik.

A falu életéhez hozzátartoztak a tűzoltók, a lövészek is. Külön jelentőséggel bírtak az egyes korosztályok bevonulás előtti összejövetelei. Jelentős esemény volt a jubileumok és más neves évfordulók megünneplése.

ÖFFENTLICHES LEBEN, VEREINE

Die Gemeinde charakterisierte ein reges, demokratisches öffentliches Leben. Die Menschen, die ähnliche Interessen hatten, vereinigten sich in dem gleichen Verein, wählten ihre Vorstände und organisierten das Leben der Gemeinde.

Die Älteren halten so, dass der Marienmädchen-Verein den Mädchen einen brauchbaren, sinnvollen Zeitvertreib gab. Der Sport und die Levente-Organisation gaben auch den Jungen eine nützliche Beschäftigung.

Die Musikkapellen waren sehr beliebt, besonders die Hess Musikkapelle. Die Traditionen des Gesangschors „Lyra” leben auch heute weiter.

Die Feuerwehr und die Schützen gehörten auch zum Leben der Gemeinde.

Auch die Zusammenkünfte vor den Musterungen bekamen besondere Bedeutung. Die Jubiläumsfeste und andere namhafte Jahresfeier waren auch bedeutend.

A Budaörsi Hitelszövetkezet vezetősége1927-ben.
(A hitelt az emberek találóan „vascsapdának” nevezték.)
Der Vorstand der Budaörser Kreditgenossenschaft im Jahre 1927.
(Im Volksmund heiß sie „Legeisenverein”.)

A helyi takarékpénztár emblémája az 1900-as évek elejéről.
„Bienenkorb” der Sparkasse von Budaörs Anfang der 1900er Jahren.

A jubileumi ünnepségen az elöljáróság is részt vett. A díszes bronzkép mögött a jegyző ül, mellette Aubermann Miklós plébános, jobbra Schäffer Mihály orvos. A képviselők között találunk olyanokat, akik vagyoni helyzetük alapján kerültek be a testületbe (virilisek): Frank János fűszeres, Poschik József pék, Bauer lakatos, Drixler Lipót asztalos, Winkler Márton földműves.

An dem Jubiläumsfest nahm auch der Vorstand teil. Hinter dem prächtigen Bronzebild sitzt der Notar, neben ihm Pfarrer Nikolaus Aubermann und rechts der Arzt, Michael Schäffer. Unter den Vertretern befinden sich solche Leute, die wegen ihrer Vermögensverhältnisse in die Vertretungskörperschaft kamen. Der Greißler Johann Frank, der Bäcker Josef Poschik, der Schlosser Bauer, der Tischler Leopold Drixler und der Bauer Martin Winkler.

Az apácák 1884. október 5-én kezdték meg áldásos tevékenységüket Budaörsön.
Ez a kép az 50. éves jubileumi ünnepségen készült 1934-ben.
Am 5. Oktober 1884 begannen die Nonnen ihre segensvolle Tätigkeit in Budaörs.
Die Aufnahme wurde anlässlich des 50jährigen Wirkungsjubiläums der Nonnen
im Jahre 1934 gemacht.

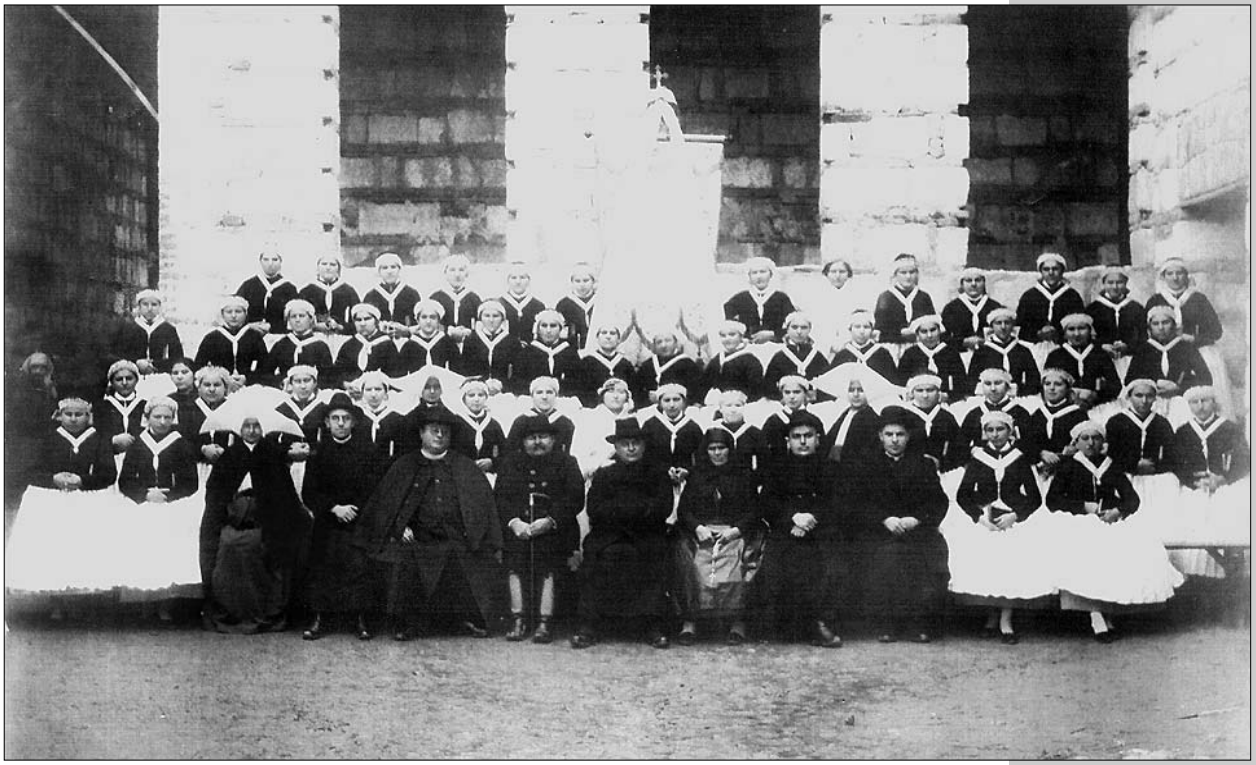

A Mária-lányok Egyesülete létrejöttének 25 éves évfordulóját ünnepli 1928-ban.
Der Marien-Mädchen Verein feiert sein 25jähriges Jubiläum, gegründet 1903.

A Mária-lányok társukat elkísérték az esküvőre is.
Wenn ein Marienmädchen heiratete, wurde es von seinen Kameradinnen zur kirchlichen Trauung begleitet.

A Levente-zenekar 1931-ben. Középen Csermely Géza levente főoktató.
Die „Levente“ Musikkapelle im Jahre 1931. In der Mitte Geisa Csermely, der Hauptausbilder der Levente.

Höflinger János leventeoktató, segítőivel és tanítványaival 1938-ban, a fiúiskola udvarán.
Johann Höflinger Levente-Ausbilder mit seinen Helfern und seinen Zöglingen, im Jahre 1938 auf dem Hof der Knabenschule.

A zenekarok jelentős szerepet játszottak Budaörs közösségi életében. Muzsikájukra táncoltak a bálokon, mulatságokon; zenéltek esküvőkön, temetésen, körmeneten, nagymise után és más fontos eseményeken. Az egyik legnépszerűbb együttes Hess János (1881-1955) zenekara volt.
Neki köszönhető, hogy a kitelepítés után hamarosan újból megalakult a zenekar Németországban és folytatták a zenei hagyományok ápolását.

Die Kapellen hatten große Bedeutung im gesellschaftlichen Leben der Gemeinde. Auf ihre Musik haben die Paare in den Bällen und in den Unterhaltungen getanzt, aber sie musizierten auch auf den Hochzeiten, bei Begräbnissen, bei Prozessionen, nach dem Hochamt und bei den anderen wichtigen Ereignissen. Eine der bekanntesten Kapellen dirigierte Johann Hess (1881-1955).
Es ist ihm zu verdanken, dass die Kapelle bald nach der Vertreibung in Deutschland neu gegründet wurde. Sie pflegten die Musiktraditionen weiter.

A Hess-zenekar Riedl Antal és Tagscherer Róza esküvői menetét kíséri a Fő utcán, 1934 körül.
Der Hochzeitszug von Anton Riedl und Rosa Tagscherer wurde von der Hess Blaskapelle um 1934 auf der Hauptstrasse begleitet.

A Budaörsi Önkéntes Tűzoltó Egyesület az 1930-as években.
A képet Szombathelyi Nándor készítette.
Freiwilliger Feuerwehr-Verein in den 1930-er Jahren.
Der Fotograf war Nándor Szombathelyi.

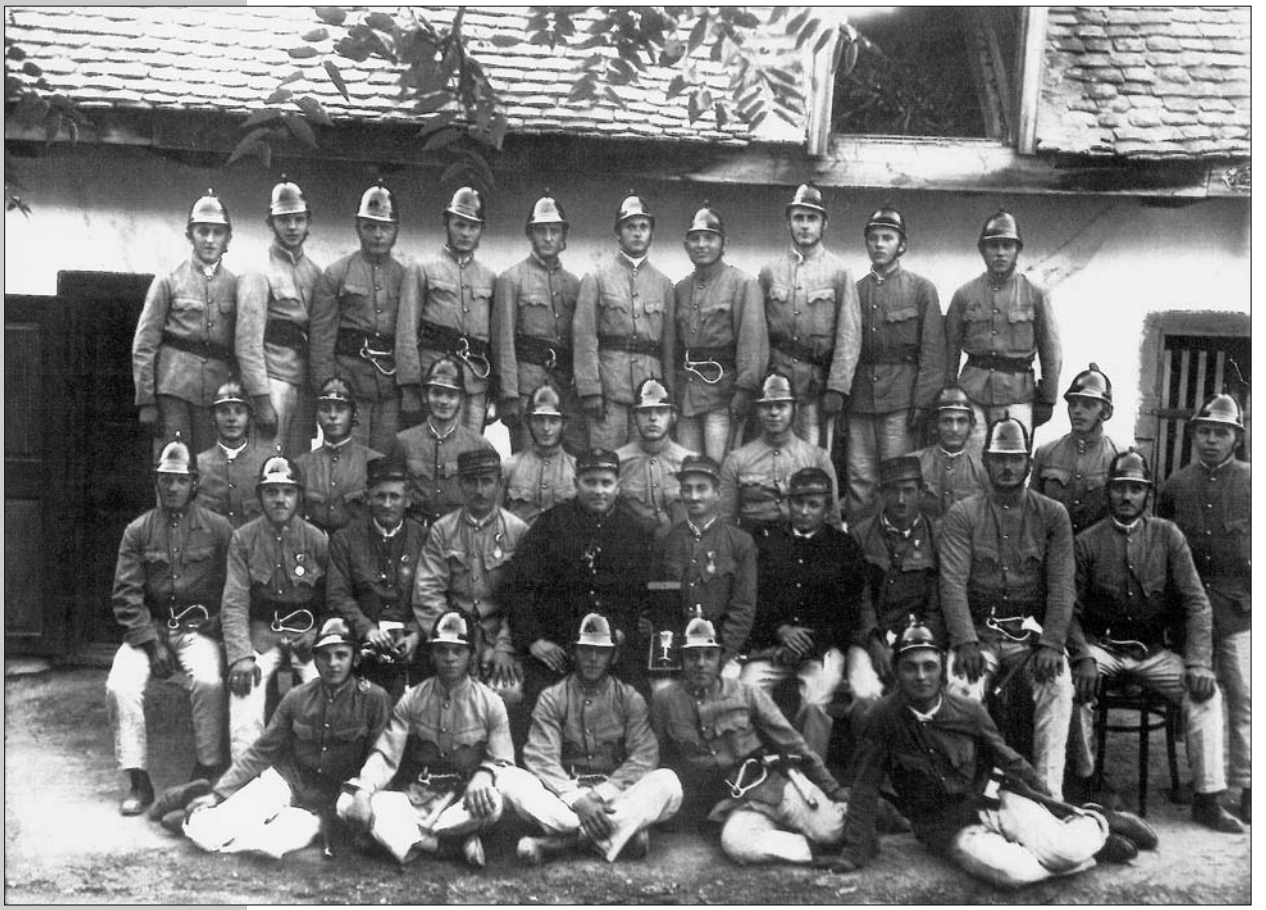

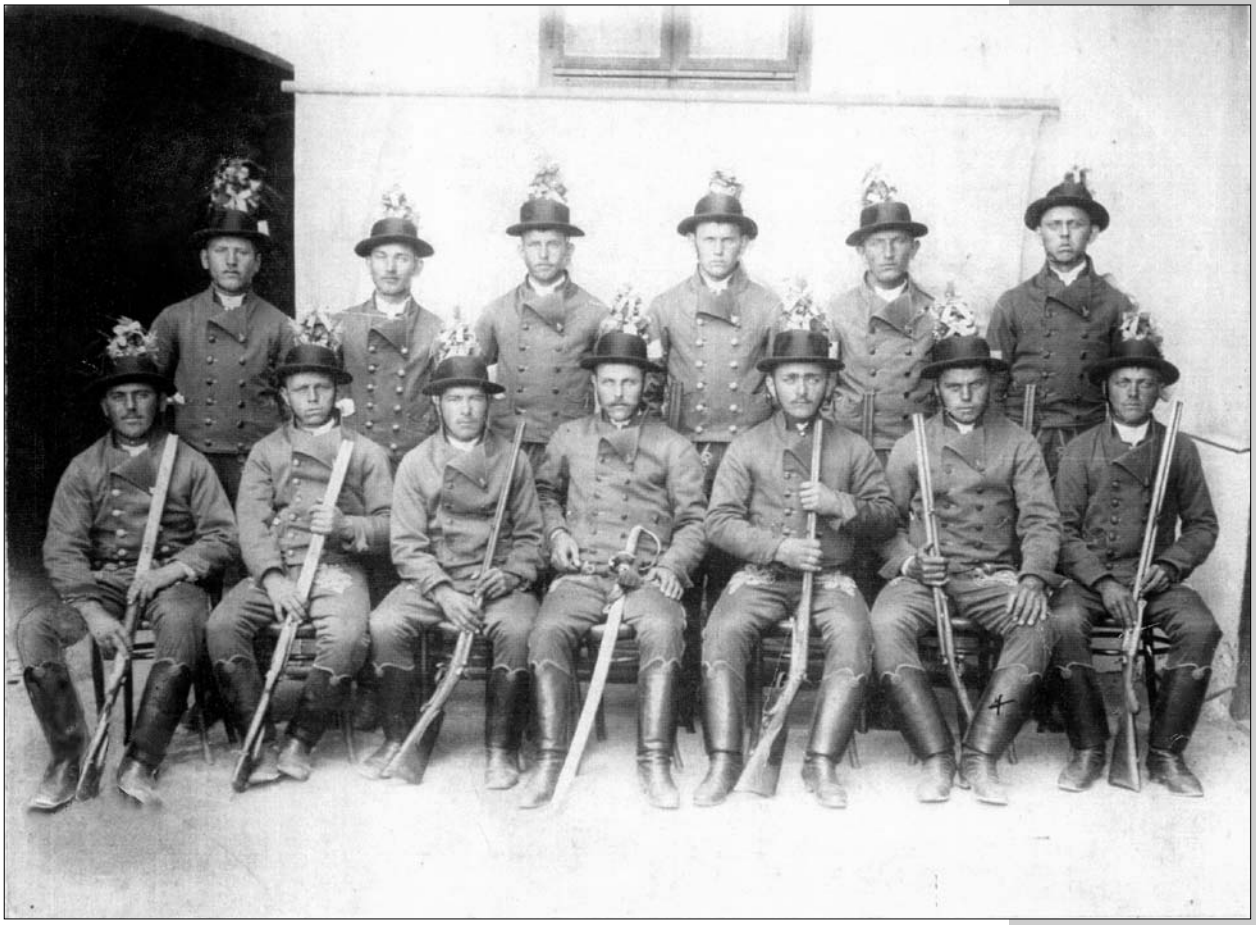

A lövészek a régi hagyomány szerint húsvét idején őrséget álltak a Szent sírnál a templomban. Más jeles alkalommal is akadt feladatuk. A csapat 12 főből állt, a tizenharmadik a parancsnok volt, aki kardot hordott, amivel jelt adott a dísztűzre.

Nach der alten Tradition hielten die Schützen zu Ostern Wache am Heiligen Grab in der Kirche. Auch bei anderen wichtigen Gelegenheiten hatten sie Aufgaben. Die Gruppe bestand aus zwölf Männern. Der 13. Mann war der Vorschütze. Er trug einen Säbel, mit dem er ein Zeichen für die Ehrensalve gab.

A Budaörsi Temetkezési Egylet épülete.
A tagok havi díjat fizettek, ezt a tagkönyvbe beragasztott bélyeggel igazolták. A könyvelést Herczog Jakab, a pénzbeszedést Feldhoffer József végezte. Az egylet segélyben részesítette az elhunyt hozzátartozóit.
Az 1930-as években 5600 tagja volt az egyletnek, csaknem az egész község.
Das Gebäude des Leichenvereines. Die Mitglieder zahlten Monatsbeiträge. Dafür bekamen sie Beitragsmarken als Ausweis, die ins Mitgliedsbuch einzukleben war. Der Buchhalter war Jakob Herczog, und Josef Feldhoffer war der Geldeinnehmer. Der Verein leistete Hilfe den Angehörigen der Verstorbenen.
In den 30er Jahren hatte der Verein 5600 Mitglieder, fast alle Bewohner des Dorfes.

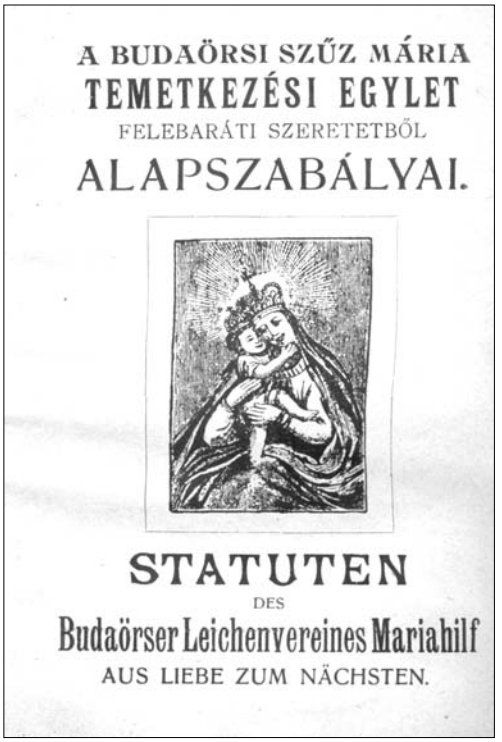

A BUDAÖRSI SZŰZ MÁRIA
TEMETKEZÉSI EGYLET
FELEBARÁTI SZERETETBŐL
ALAPSZABÁLYAI.

STATUTEN
DES
Budaörser Leichenvereines Mariahilf
AUS LIEBE ZUM NÄCHSTEN.

Az Egylet 1943-ban kiadott könyvecskéjében a tagdíj befizetését 2023-ig tervezték. Aztán a sors közbeszólt...
In Büchlein des Leichenvereins war die Einzahlung des Beitrags bis 2023 geplant...

KULTÚRA, SPORT, SZÓRAKOZÁS

A falu életében jelentős teret kapott a kultúra és a sport, nemkülönben a szórakozás. A fiatalok alig várták, hogy bál legyen a faluban. A tánc, a zene, a bolondozás ideje jött el a farsang, a húsvét, általában a tavasz, az aratóbál, a szüreti bál, a regruták búcsúztatása és más eseményhez kapcsolódó mulatság alkalmával. A legendás nagy lakodalmakat még ma is emlegetik, amelyeknek a falu apraja-nagyja részese lehetett.

A férfiak szívesen múlatták idejüket a pincesoron, ahol borozgattak, kártyáztak. A kemény munka után nekik is jólesett a kikapcsolódás, a baráti, rokoni beszélgetés.

KULTUR, SPORT, UNTERHALTUNG

Die Kultur, der Sport und auch die Unterhaltung bekamen einen bedeutenden Bereich im Leben des Dorfes. Die Jugend wartete immer sehr auf die Bälle. Fasching, Ostern, Pfingsten, Kiritog, Ernte, Weinlese, die Musterung und andere Gelegenheiten gaben gute Möglichkeiten zum Tanzen, Musizieren und zur Vergnügtheit. Die großen Hochzeiten werden bis heute erwähnt.

Die Männer verbrachten ihre Freizeit gern in den Weinkellern. Sie spielten Karten und tranken Wein. Nach den harten Arbeiten konnten sich die Männer, Freunde und Verwandten sorgenfrei unterhalten.

A három futballcsapat közül az egyik, 1936-ban.
Eine der drei Fußballmannschaften im Jahre 1936.

Az ificsapat
a régi focipályán
az 1930-as évek végén.
Jugendmannschaft am
Ende der 30er Jahren
auf dem alten Fußballplatz.

Budaörsi ifjak egy csoportja az 1940-es évek elején.
Budaörser Jugend am Anfang der 40er Jahren.

Krancz Sebő bandája 1913-ban a Pistály-dűlői Joósz-vendéglőben.
Az akkori divat szerint sramlit játszottak.
Sebastian Krancz und seine Musikanten im Jahre 1913 im Joósz Gasthaus in Pistall. Schrammelmusik war die Mode.

Elsässer János a budaörsi Hess-zenekarban játszott.
A kitelepítés után Németországban sem hagyta abba a zenélést.
Johann Elsässer spielte in der Hess Musikkapelle in Ungarn und nach der Vertreibung auch in Deutschland.

Barátok, talán a Szentesi-pince előtt.
Balról a felső sorban: Rigó István,
Szentesi Ferenc, Berger Lőrinc.
Ülnek: Dörflinger Tamás, Szattelberger József.
Vasár- és ünnepnapokon a férfiak kimentek
a pincékhez, iszogattak, megvitatták a világ
dolgait. Ilyenkor a fővárosból érkező
vendégeknek alkalmuk volt bort vásárolni.
Freunde, vielleicht vor dem Szentesi Keller .
In der oberen Reihe von links stehen: Stefan Rigó,
Franz Szentesi und Lorenz Berger. Sitzen: Thomas
Dörflinger und Josef Szattelberger. Sonntags und
Feiertags gingen die Männer in die Weinkeller. Dort
unterhielten sie sich über die Welt und tranken auch
Wein. Zugleich hatten die Touristen aus Budapest
Möglichkeit Wein zu kaufen.

Kártyacsata
egy vasárnap délután.
Kartenspieler
am Sonntagsnachmittag.

Borozgatók a Mária-völgyben, Schultz András pincéje előtt.
A kép húsvét idején készülhetett, mert a kisfiú barkát tart a kezében.
A gazda üveghéberből (lopóból) töltött a poharakba. Héberrel lehet
a bort a hordóból felszívni. A présház még ma is áll.
Weinprobe im Mariental vor dem Keller von Andreas Schultz. Das Foto hat man wahrscheinlich um das Osterfest gemacht, weil der Junge Palmkätzchen in der Hand hält. Der Wirt gießt den Wein mit dem Heber in die Gläser. Der Wein kann aus dem Fass mit dem Heber aufgesaugt werden. Der Weinkeller steht auch heute noch.

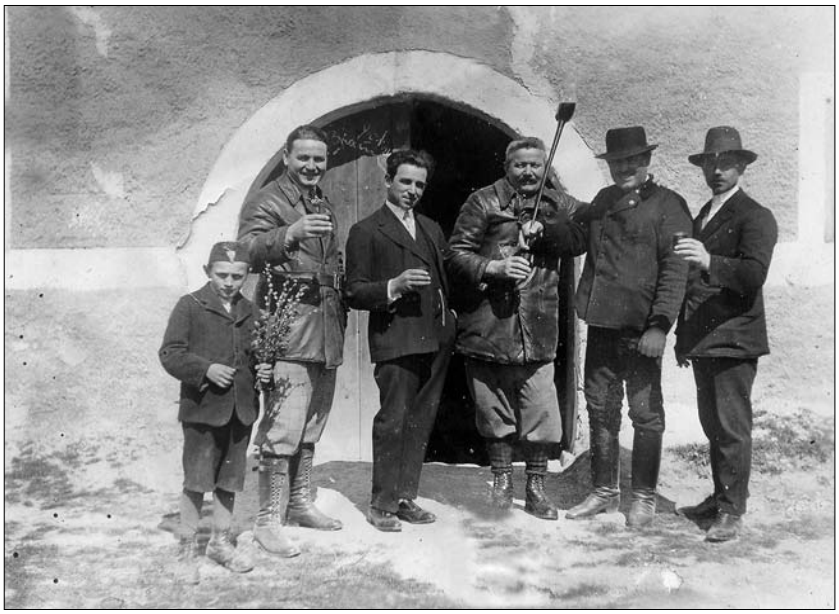

Vidám társaság szilveszterkor egy kőhegyi pincében,
az 1940-es években.
Lustige Gesellschaft in den 40er Jahren an einem Silvesterabend in einem Weinkeller auf dem Steinberg.

Fiatalok a Kőhegyen. „Szombat vagy vasárnap délután felmentünk a Kőhegyre vagy a Naphegyre – mesélte Herendi Annus néni. – A Winkler-fiúk zenéltek, Petró Antal káplán harmonikázott, mi meg énekeltünk. Proch Jani elhozta a bendzsóját. Addig én nem is láttam olyan hangszert, csak kapát. Egyszer későn értem haza, már harangoztak. A papám már a kapuban várt. Nagyon mérges volt..."

Jugend auf dem Steinberg. Samstagsnachmittag oder sonntags gingen wir auf den Steinberg – erzählte Frau Herendi, „Annus néni". Die Winkler Brüder musizierten, Kaplan Anton Petró spielte Ziehharmonika und wir sangen. Jani Proch nahm sein Banjo mit. Bisher sah ich noch nie ein solches Musikinstrument, sondern nur die Hacke. Einmal ging ich zu spät nach Hause. Es wurde schon geläutet. Mein Vater wartete auf mich an der Tür. Er war auf mich sehr böse.

Fiatalok pajkos játéka a Naphegyen.
Lustiges Spiel der Jugend auf dem Sonnenberg um 1940.

Itt már a tangóharmonika is előkerült, melyet tulajdonosa, Michelberger Richard tart a kezében.
Auch die Ziehharmonika, erscheint, sie gehörte Richard Michelberger.

A „Lyra” Dalkör 1936-ban, amelyet Clementis László alapított. A kórust egy időben Herczog Pál énektanár vezette, a képen középen ő látható. 1983-ban Szakály Mátyás szervezte újjá. Érdekesség, hogy akkoriban férfikórus volt.
Das ist der Gesangschor „Lyra” im Jahre 1936. Der Chor wurde von Ladislaus Clementis gegründet. Der Chor wurde auch von Musiklehrer Paul Herczog dirigiert. In der Mitte des Fotos kann man ihn sehen. Im Jahre 1983 organisierte Mathias Szakály den Chor neu. Es ist interessant, damals sangen nur Männer im Chor.

ők egy aratóbál résztvevői voltak. Az embert próbáló kemény munka után mindenkinek jólesett a vidámság, a szórakozás.
Die Teilnehmer des Schnitterballs. Nach der harten Arbeit nahmen alle an der lustigen Unterhaltung gern teil.

A KÉPEK ÉS ADOMÁNYOZÓIK

Az album készítői ezúton is köszönetet mondanak mindazoknak a budaörsi honfitársaiknak, akik féltve őrzött családi, személyes és más emlékeiket rendelkezésünkre bocsátották.

Köszönjük továbbá a Riedl Ferenc Helytörténeti Gyűjtemény támogatását, melynek anyagát ez az album is gyarapítja, melyben 23 személytől 227 olyan képet és más dokumentumot jelenítettünk meg, amelyeknek többsége eddig még sehol sem jelent meg nyomtatásban, ily módon is emlékezve dolgos elődeinkre. A képek megőrizték készítőik nevét is, ezeket szintén megörökítettük a hálás utókornak.

Az egyes családokhoz tartozó személyek a vezetéknevüket általában azonos módon írták, de különféle okokból azok között kisebb-nagyobb eltérések lehettek, sőt ún. ragadványneveket is használtak. Mi csak azt tükröztettük, ahogyan a visszaemlékezők elmondták a szerzőnek, így ezt fogadtuk el hiteles írásmódnak. Az esetleges tévedésért ezúton is szíves elnézésüket kérjük.

Az alkalmazott jelölések értelmezése:

11-től 131-ig – az oldalszám • b – bal • j – jobb • F – felső • K – középső • A – alsó.

A könnyebb eligazodás és áttekinthetőség végett az albumban található valamennyi képet és dokumentumot ennek megfelelően jelöltük meg.

DIE FOTOS UND IHRE VERLEIHER

Die Verfasser des Albums bedanken sich bei allen Budaörser Landsleuten, die uns die wertvollen Familienfotografien und persönliche oder andere Andenken zur Verfügung gestellt haben.

Wir danken für die Unterstützung des Franz Riedl Heimatmuseums.

Die Sammlung des Museums wurde auch durch diese Fotografien vermehrt, dass sie das Andenken unserer arbeitsamen Vorfahren auch mit diesem Material erhalten kann. Die Mehrheit dieser 227 Fotos und anderer Dokumente, die von 23 Personen stammen, war früher meist nie publiziert.

Die Personen, die zu gleicher Familie gehörten, schrieben ihren Familiennamen auf gleiche Weise, aber aus verschiedenen Gründen konnten kleinere, größere Unterschiede in der Schrift der Namen vorkommen. Die Kosenamen wurden auch oft benutzt. Wir haben nur widerspiegelt wie in den Rückerinnerungen die Familiennamen von den Verleihern der Verfasserin gesagt worden, dies haben wir als authentische Schriftart angenommen. Wir bitten Sie um Entschuldigung für die möglichen Irrtümer.

Mit der Hilfe der verwendeten Bezeichnungen werden die Namen der Verleiher für die Nachwelt verewigt.

Die Erklärung der Bezeichnungen:

11-131 – Seitennummer • b – links • j – rechts • F – oben • K – in der Mitte • A – unten

Wegen der besseren Durchsicht wurden alle Fotos und Dokumente von diesen Bezeichnungen markiert.

Bader Györgyné született Oszterczíel Mária szívességéből
Aus Gefälligkeit von Frau Bader geborene Maria Oszterczíel
27/A, 33/A, 37/F, 41/A, 52/A, 56/F, 88/F, 96/F-A, 107/F-A, 113/A

Bányai Lászlóné született Szmuda Rozália szívességéből
Aus Gefälligkeit von Frau Bányai geborene Rozália Szmuda
45/F, 72/F, 119/A

Berger Lőrincné és családja szívességéből
Aus Gefälligkeit von Frau Berger und ihre Familie
34/A, 44/F, 48/K, 75/F, 100/jF, 111/A, 126/F-K-A, 128/F-A, 129/A

Csermely Gézáné született Bencze Teréz szívességéből
Aus Gefälligkeit von Frau Csermely geborene Therese Bencze
13/A

Erődi Mária szívességéből
Aus Gefälligkeit von Maria Erődi
58/F, 70/F, 80/F, 85/A, 103/F

Frank Mátyás és családja szívességéből
Aus Gefälligkeit von Mathias Frank und seine Familie
34/F, 66/K, 69/K

A közelmúltban elhunyt Hartmann Józsefné született Szigeti Mária szívességéből
Aus Gefälligkeit der gestorbene Frau Hartmann geborene Maria Szigeti
20/F-A, 59/F, 60/K-A, 73/A, 78/F

Herendi (Herczog) Jakabné szülететтt Winkler Anna szívességéből
Aus Gefälligkeit von Frau Herendi (Herczog) geborene Anna Winkler
19/A, 28/F, 31/A, 32/A, 42/F, 49/A, 53/F, 72/A, 81/F, 86/F, 116/F, 118, 119/F, 130/F

A Riedl Ferenc Helytörténeti Múzeum gyűjteményéből
Aus der Sammlung des Franz Riedl Heimatmuseums
50/F-A

Jóri Ferenc gyűjtéséből
Aus der Sammlung von Ferenc Jóri
17/F-K, 19/K, 71/A-A, 116/A

Karácsony István szívességéből
Aus Gefälligkeit von István Karácsony
124/A

Kósa Pál gyűjteményéből
Aus der Sammlung von Pál Kósa
12/F, 14/A, 15/A, 52/F, 66/A, 79/A,

Dr. Luntz Ottokárné született Ringler Magdolna szívességéből
Aus Gefälligkeit von Frau Luntz geborene Magdalena Ringler
25/jA, 33/F, 47/F, 55/F-A, 56/A, 59/A, 62/A, 65/F, 73/F, 74/A, 80/K-A, 81/A,
83/F, 87/A, 91/A, 100, 108/F, 109/F, 112/F

Maczucza Jánosné született Francz Erzsébet szívességéből
Aus Gefälligkeit von Frau Maczucza geborene Elisabeth Francz
35/F, 36/A, 44/A, 57/F, 64/F, 72/K, 82/F, 102, 104/F, 108/K, 114/F, 129/F

Meinczinger Ferencné született Ritter Teréz szívességéből
Aus Gefälligkeit von Frau Meinczinger geborene Therese Ritter
22, 36/F, 95

Michelberger András és családja szívességéből
Aus Gefälligkeit von Andreas Michelberger und seine Familie
24/F-K-A, 28/A, 32/F, 37/A, 38/A, 48/A, 52/K, 68, 69/F, 90, 91/F-F, 92, 93, 101/A, 127/F

Párkányi (Poller) Ferenc és neje szívességéből
Aus Gefälligkeit von Fanz Párkányi (Poller) und seine Frau
16/A-A, 17/A, 63/F, 69/A, 74/F

Róth Antal szívességéből
Aus Gefälligkeit von Anton Róth
18, 34/K, 35/A, 38/F, 41/F, 42/bA, 46/A, 47/A, 86/A, 105, 108/A, 112/A, 130/K-A

Starcz Ferencné született Gallai Mária szívességából
Aus Gefälligkeit von Frau Starcz geborene Maria Gallai
29/F-F-A, 104/A

Steinhauser Klára gyűjtése
Aus der Sammlung von Klara Steinhauser
12/A, 13/F, 15, 16/F, 19/F, 25/bA, 26, 30/F, 39, 43/A, 46/F, 53/F, 54/F-A, 57/A, 58/A, 61/F-A, 63/A, 64/A, 70/A, 71/F, 75/K, 76/F-A, 83/A, 84, 85/F, 87/F, 97, 106, 117, 120/F, 122, 123, 124, 131/F-A

Szattelberger Konrád szívességéből
Aus Gefälligkeit von Konrad Szattelberger
45/A, 82/A, 109/A

A Tagscherer-család szívességéből
Aus Gefälligkeit von die Familie Tagscherer
40/F, 94/F-A

Tóth Andrásné született Höflinger Mária szívességéből
Aus Gefälligkeit von Frau Tóth geborene Maria Höflinger
14, 30/A, 31/F, 40/A, 43/F, 48/F, 49/F, 60/F, 62/F, 65/A, 79/F, 101/bF, 111/F, 113/F, 114/A, 120/A, 121/F, 127/A

Zengl Jánosné született Konrád Magdolna szívességéből
Aus Gefälligkeit von Frau Zengl geborene Magdalena Konrád
23, 25/F-F, 27/F, 42/jA, 52/A, 66/F, 73/K, 75/A, 78/A, 98, 103/A, 110/F-F, 121/A

A képek többségének készítői:
Die meisten Fotos haben folgende Fotografen aufgenommen:
Szombathelyi Nándor, Schumy Antal, Szemelka Gyula és Szailer Mihály – Budaörsről;
Alexy Traján Béla, Badovinszky Pál, Bäumler T., Beller Dezső, Bittner Károly, Brém Károly, Brunhuber Géza, CABINET-Portrait műterem, Figusch István, Goldstein és Szerdahelyi, HUNNIA Műterme, Kozmata Ferenc cs. és kir. udvari fényképész utóda: Rákos, Papp Fotóműterem, Pobuda Károly fia, Pollak Ernő, Pottok Sándor, Rosbaud Konrád, Rozgonyi Dezső, Szerdahelyi, Szilágyi Műterem, VISITE-Portrait műterem – valamennyien Budapestről; Salgó Sándor – Budapest és Herkulesfürdő; Zoltán Műterem – Czegléd (sic!);
L. Maurer, J. Kuss, H. Rögl – Mariazell; F. Cazenave – Lourdes, Foto-Besserer, Lauda/Baden.

TARTALOM
INHALT

AJÁNLÁS
EMPFEHLUNG 5

VORWORT 6
ELŐSZÓ 7

VORWORT ZUM LESER 8
AZ OLVASÓHOZ 9

ILYEN VOLT BUDAÖRS
SO LEBTE DAS ALTE BUDAÖRS 11

CSALÁDI EMLÉKEK, SORSOK
FAMILIENERINNERUNGEN, SCHICKSALE 21

HITÉLET, VALLÁSI ÜNNEPEK
RELIGIÖSES LEBEN, KIRCHENFESTE 51

A DOLGOS HÉTKÖZNAPOK
TÄTIGE WERKTAGE 67

GYERMEKNEVELÉS, OKTATÁS
KINDERERZIEHUNG, UNTERRICHT 77

A HAZÁT SZOLGÁLTÁK
SIE DIENTEN DEM VATERLANDE 89

A HELYI NÉPVISELET
DIE VOLKSTRACHT IN BUDAÖRS 99

KÖZÉLET, EGYLETEK
ÖFFENTLICHES LEBEN, VEREINE 115

KULTÚRA, SPORT, SZÓRAKOZÁS
KULTUR, SPORT, UNTERHALTUNG 125

A KÉPEK ÉS ADOMÁNYOZÓIK
DIE FOTOS UND IHRE VERLEIHER 132